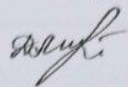

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет
Кафедра екології, географії та туризму

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри

(підпис) Д.В. Лико
(ініціали, прізвище)

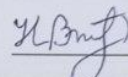
« 17 » червня 2022 року

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

зі спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)»
(код і назва)

на тему: «Туристично-рекреаційний потенціал Волинського Полісся»

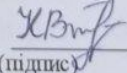
Виконав (-ла): студент (-ка) IV курсу, групи Г-41
(шифр групи)

Нечитайло Діана Владиславівна
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Керівник кандидат економічних наук, доцент кафедри екології, географії та туризму РДГУ Велесик Т.А.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Рецензент професор кафедри екології, географії та туризму, Витовий О.В.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали) (підпис)

Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Студент (підпис)

Оцінка за результатами захисту:

Національна шкала відмінно
Кількість балів: 93
Оцінка: ЄКТС 2

Рівне – 2022 року

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико-методичні засади розвитку туристичної сфери.....	6
1.1 Теоретичні основи туристичної діяльності.Сутність і значення поняття «туризм».....	6
1.2 Аналіз розвитку і сучасного стану рекреаційного комплексу.....	11
1.3 Функції туристичної сфери та її вплив на розвиток регіону.....	14
Розділ 2.Дослідження потенціалу туристичної галузі.....	20
2.1 Сучасні тенденції вітчизняної туристичної галузі.....	20
2.2 Аналіз розвитку стану туристичних послуг в Україні.....	24
2.3 Конкурентні переваги серед Українського туристичного продукту.....	35
Розділ 3.Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу та наявні проблеми.....	40
3.1 Регіональні особливості фізико-географічної зони Волинського Полісся.....	40
3.2 Привабливість регіону для місцевих та іноземних подорожуючих..	45
3.3 Шляхи реалізації теоретичних засад щодо розвитку регіону в сфері туризму.....	49
Висновки.....	53
Список використаних джерел.....	57

Вступ

Туризм – галузь національного господарства, яка займається задоволенням потреб споживача стосовно відвідування нових місць, відпочинку та ознайомлення з історичними та природними пам'ятками. Дана сфера займається відновленням самопочуття, набуття нової пізнавальної інформації тощо.

У багатьох країнах світу туризм розвивається як система, що надає всі можливості пізнавати історію, культуру, звичаї, духовні та релігійні цінності країни та її народу, а також дає прибутки до національної скарбниці. Не кажучи вже про те, що ця система обслуговує багатьох фізичних та юридичних осіб і певним чином пов'язана з наданням туристичних послуг. Туристична галузь у розвинених країнах є важливим джерелом національного та народного добробуту.

Значення туристичного бізнесу продовжує зростати. Це пов'язано з тим, що туристична галузь набуває все більшого значення в міжнародних відносинах і вона є рушійною силою поживлення економічного становища країни та регіону.

Міжнародний туризм є постійним джерелом для поповнення валютних надходжень до державного бюджету. Туризм є стабілізатором налагодження та зміцнення відносин між країнами, дієвим чинником підвищення репутації країни в міжнародному співтоваристві та ділових колах.

Надання туристичних послуг сприяє використанню країною рекреаційних ресурсів. Таким чином, іноземний турист платить за туристичні послуги, при цьому не вивозячи рекреаційні ресурси за межі країни. Країна отримує прибутки, зберігаючи свої природні та культурно-історичні цінності.

Конкуренція на міжнародному туристичному ринку на даному етапі жорстка. Великі туристичні компанії намагаються розширити свій вплив. Наглядним прикладом є просування свого капіталу на зовнішні ринки. Тому вони позитивно впливають на розвиток туризму та допомагають країнам, що

розвиваються, закріпити стабільні позиції на міжнародному ринку туристичних послуг.

В Україні Волинське Полісся має всі можливості для розвитку. Це є одна з найбільш заозерених фізико-географічних областей України, яка багата на мальовничі ландшафти, велику кількість заповідників та вирізняється розгалуженням гідрографічної сітки.

Волинське Полісся розташовується на західній частині Українського Полісся, його межу проводять у напрямку лінії Корець – Клесів – Єльно – Березово, тобто за характерним виходом кристалічних порід Житомирського Полісся. Саме особливості даного регіону зумовили *актуальність дослідження*.

В Україні дослідження туристичних послуг в своїх працях здійснювали наступні вчені: К. Е. Борблік, А. Є. Гончар, І. С. Гурська, І. О. Федуняк, І. В. Стемковська, Р. В. Сідор, О. М. Мозолев, Т. І. Алексеєва, А. С. Соколовська та інші.

Дослідженням Волинського Полісся займалися: В. Мартинюк, І. В. Мезенцева, Н. В. Ольхова-Марчук, Н. В. Чир та інші.

Метою дослідження є здійснення аналізу туристично-рекреаційного потенціалу Волинського Полісся та виокремлення шляхів розвитку туризму в даному регіоні.

Для виконання поставленої мети необхідно виконати *наступні завдання*:

- визначити теоретичні основи туристичної діяльності, сутність і значення поняття «туризм»;
- здійснити аналіз розвитку і сучасного стану рекреаційного комплексу;
- описати функції туристичної сфери та її вплив на розвиток регіону;
- розглянути сучасні тенденції вітчизняної туристичної галузі;
- вивчити розвиток стану туристичних послуг в Україні;
- проаналізувати конкурентні переваги серед українського туристичного продукту;

- охарактеризувати регіональні особливості фізико-географічної зони Волинського Полісся;
- дослідити привабливість регіону для місцевих та іноземних подорожуючих;
- запропонувати шляхи реалізації теоретичних засад щодо розвитку регіону в сфері туризму.

Об'єкт дослідження – процес вивчення туристично-рекреаційного потенціалу зони Волинського Полісся.

Предмет дослідження – теоретично-методичні засади розвитку туристичної галузі зони Волинського Полісся.

У процесі написання роботи використовувалися наступні *методи дослідження*: загальнонаукові методи, серед яких теоретичний аналіз наукової літератури з даної теми; метод класифікації (ділення об'єкту вивчення на декілька окремих груп); метод аналізу і синтезу (узагальнення інформації).

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі туристичної привабливості Волинського Полісся.

Практична значимість роботи. Основні положення кваліфікаційної роботи можуть використовуватись в навчальному процесі вищих навчальних закладів, що готують фахівців для туристичної сфери, при викладанні спеціалізованих курсів.

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська робота викладена на 62 сторінках друкованого тексту, ілюструється 9 рисунками і 10 таблицями та складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел із 53 найменувань.

Розділ 1. Теоретико-методичні засади розвитку туристичної сфери

1.1 Теоретичні основи туристичної діяльності. Сутність і значення поняття «туризм»

Туризм є однією з головних галузей світової економіки. Багато країн розглядають туризм як одну з пріоритетних сфер національної економіки та культури. Він сприяє зростанню ВВП, валютних надходжень, розвитку промисловості та торгівлі, інфраструктури, інвестицій, сприяє створенню нових виробництв. В економіках найрозвиненіших країн світу туризм займає одне з основних місць за доходами, створенням робочих місць, надходженням до бюджету [34, с. 72]. Однак недостатньо розглядати туризм лише з економічної точки зору, адже туризм – це складне поняття, яке насамперед має на меті задовільнити потреби люди у відпочинку, пізнанні нового, відвіданні раніше невідомих місць тощо.

В сучасній науковій літературі немає єдиного підходу до визначення поняття «туризм», що свідчить про його складність і необхідність розглядати в системі наукових досліджень. Відповідно до Закону України «Про туризм» від 15.09.1995 року № 324/95-ВР: «туризм – це тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [12]. Найбільш популярним є класичне визначення туризму, як тимчасове переміщення людей з місця проживання в іншу країну чи регіон у вільний час з рекреаційними, оздоровчими, гостьовими, навчальними чи професійними цілями, але без оплачуваної діяльності на місці відвідування [18, с. 24]. Інші підходи до визначення поняття «туризм» наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування поняття «туризм»*

Автор	Підхід
Александрова А. Ю.	Поділяє всі визначення туризму на дві групи: робочі, які є вузькоспеціалізованими та концептуальні (сутнісні), які розкривають внутрішній зміст туризму.
Мальська М. П., Худо В. В.	Визначають туризм як різновид рекреації, один із видів активного відпочинку, що відображає характерні тенденції сучасності, коли перевага надається динамічному дозвіллю, в якому оздоровлення поєднується з пізнавальною діяльністю.
Любіцева О. О.	Вважає, що туризм за своєю природою є мобільною формою споживання та рекреаційної діяльності, заснованої на подоланні простору, пов'язана з територією, характером середовища в широкому розумінні цього поняття (не тільки природного, а й соціокультурного та економічного середовища людської діяльності) і є географічним.
Організація Об'єднаних Націй в 1954 році	Трактували туризм як активний відпочинок, що впливає на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини, пов'язаний із виїздом за межі постійного місця проживання.
Манільська конференція з туризму у 1980 році	Розглядали туризм як як один із видів активного відпочинку, подорож з метою пізнання тих чи інших регіонів нових країн у поєднанні з елементами спорту.

*Складено автором на основі джерела [49]

Також немає одностайної думки щодо класифікації туризму. Л. І. Коржилов поділяє туризм за 12 класифікаційними ознаками: географічний принцип, напрямок туристичного потоку, мета поїздки, джерело фінансування, спосіб пересування, засоби розміщення, кількість учасників, тривалість перебування, розташування туристичного місця, інтенсивність туристичного потоку, організаційна форма, ступінь підготовки [16, с.2]. Однак на нашу думку, дана класифікація є складною, більш доречніше використовувати класифікацію М. І. Колосінської (рис. 1.1).

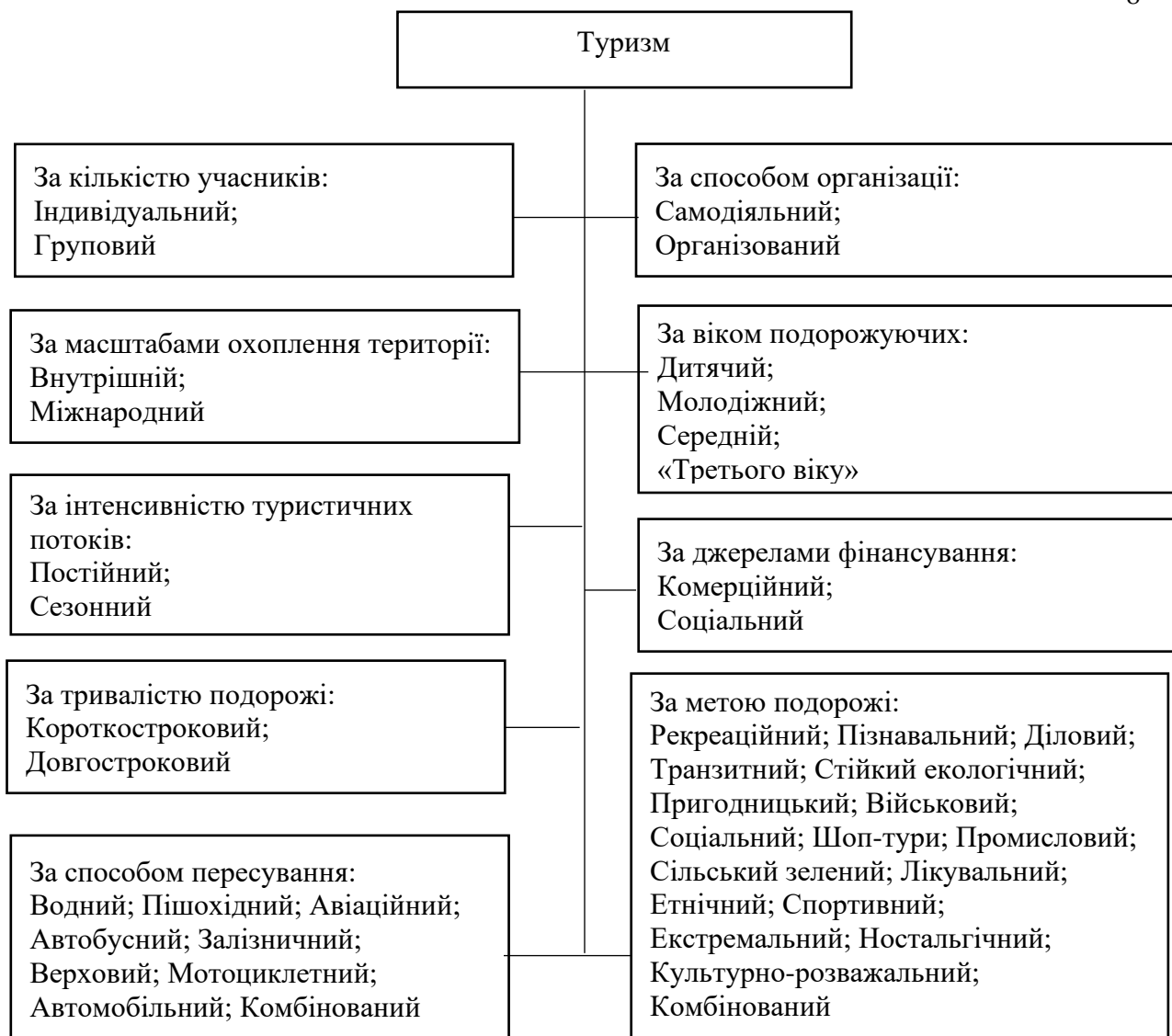

Рис. 1.1. Класифікаційні ознаки туризму за М. І. Колосінською*

*Джерело [17, с.148]

Варто зауважити, що це не повна класифікація видів туризму за метою подорожей, адже мета туристичної поїздки може бути будь-якою. У даний час з'являються нові види туризму. Для прикладу, виділяють: езотеричний туризм – похід з метою пізнання себе; суїцидальний та евтаназійний туризм – поїздки в країни, де допускається евтаназія, в надії на декриміналізацію цієї практики в інших частинах світу; весільний туризм – з метою організувати весілля за межами своєї країни [17, с.149].

Як галузь, туризм має певні особливості, а саме: звертає увагу на ресурси в плануванні туристичних підприємств; сезонність виробництва туристичних послуг; залежність якості туристичної послуги від обслуговуючого персоналу;

процес виробництва та споживання туристичних послуг нерозривні, використання в комплексі різних видів рекреаційних ресурсів, різні години обслуговування туристів [46, с.99]. Основні ознаки туризму зображені на рис.1.2

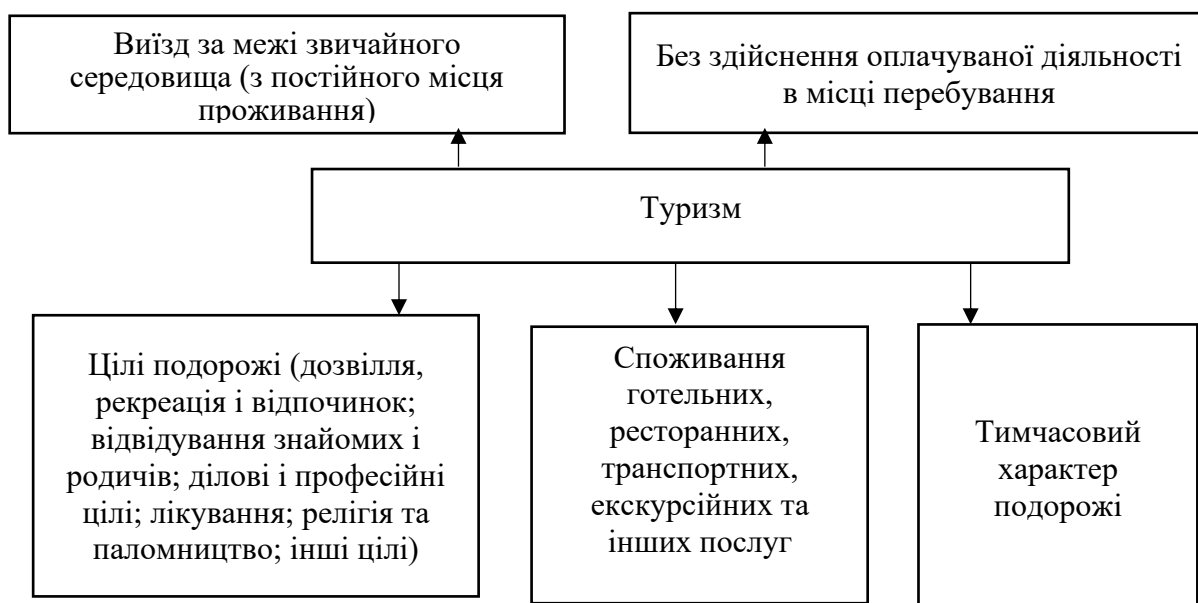

Рис. 1.2. Характерні ознаки туризму*

*Джерело [39, с.6]

Підсумовуючи наведене вище, можемо сказати, що під туризмом слід розуміти вид діяльності, що включає споживання таких послуг, як: готелі, харчування, транспорт, екскурсії тощо, пов'язані зі здоров'ям, освітою, заняттями, спортом, релігією, залишеними місцем проживання та інших цілей, але не для оплачуваної діяльності за місцем проживання.

Під туристичною діяльністю розуміється соціальна активність людей, які працюють в туристичній сфері, мають певний соціальний статус відповідно до посади, посадові обов'язки і службовці функції. Тобто – це діяльність людей з надання різноманітних послуг.

В даний час в Україні та світі функціонує велика кількість підприємств, установ, організацій, юридичних та фізичних осіб, які зареєстровані відповідно до чинного законодавства і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

До суб'єктів туристичної діяльності належать, як власне туристичні агентства, бюро подорожей, туристичні оператори, туристичні комплекси, так і готелі, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства громадського харчування, транспорту, заклади культури, спорту та ін., які забезпечують приймання, обслуговування і перевезення туристів.

В Україні туристичну діяльність регулюють:

1. Закон України «Про туризм».
2. Державні плани розвитку туризму.
3. Положення Міністерства культури і туризму України.
4. Положення Національного агентства розвитку туризму України.
5. Організації порядку виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення.
6. Ліцензійні умови діяльності туроператорів та туристичних агентств.

Основним документом, який регулює туристичну діяльність в Україні є Закон України «Про туризм», який визначає загальні, правові, організаційні та соціально-економічні засади української державної туристичної політики, спрямованої на забезпечення права на подорож, відпочинок, свободу пересування, здоров'я та безпеку життя, передбачені Конституцією України, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туризму. Він встановлює принципи раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією та реалізацією туризму в Україні.

Регулювання туристичної діяльності здійснюють державні органи на різних рівнях. На державному рівні – Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Центральний орган виконавчої влади в галузі туризму (з 2019 року Державне агентство розвитку туризму України). На регіональному рівні – компетентні органи державних адміністрацій, місцевого самоврядування та інші, які наділені відповідними повноваженнями. Кожен орган наділений своїми повноваженнями, на них покладені обов'язки виключно їхньої компетенції.

1.2. Аналіз розвитку і сучасного стану рекреаційного комплексу

В сучасних умовах, коли людина прагне поєднувати подорожі з можливістю відновити свої фізичні та моральні сили, відпочити на свіжому повітрі або отримати лікувальні послуги разом з відпочинком, починають активно розвиватись рекреаційні комплекси, які здійснюють рекреаційну діяльність.

О. Г. Тончієв вважає, що «рекреаційний комплекс – це сукупність галузей і видів економічної діяльності, які забезпечують рекреаційними послугами населення країни, регіону, міста та створюють необхідні передумови для нормального функціонування рекреаційно-туристичного господарства» [40]. Його структура узагальнена на рис. 1.3. Варто зазначити, що кінцевими споживачами рекреаційного комплексу є як населення країни, так і туристи.

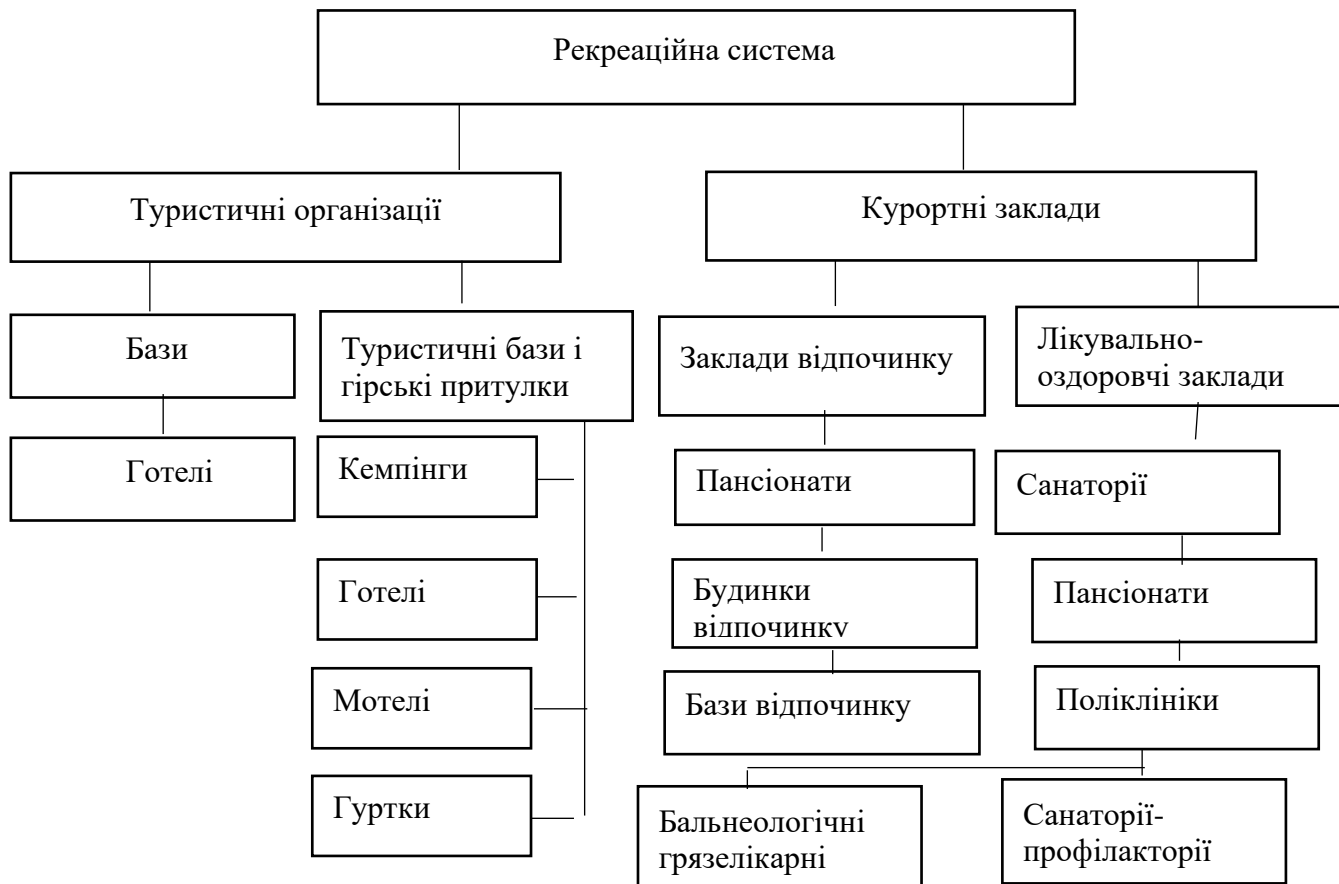

Рис. 1.3. Структура рекреаційного комплексу*

*Джерело [3, с.45]

Однак дана структура не є одноставною в сучасній літературі. В українській науці існує багато підходів до визначення структури рекреаційних закладів (В. І. Стафійчук, В. К. Євдокименко, В. І. Павлов, І. В. Смаль, М. В. Крачило, Н. Ю. Недашківська, О. О. Любіцева та ін.). Але майже всі вони базуються на концентрації територіальних рекреаційних систем, відповідно до якої рекреаційне господарство є багатокомпонентною природно-господарською системою, що включає рекреаційні ресурси, рекреаційну інфраструктуру, працівників, відпочиваючих, рекреаційні послуги.

О. О. Любіцева вважає, що у рекреаційному комплексі можна виділити чотири структури, зокрема: інституційно-організаційну, функціонально-господарську, територіально-господарську та організаційно-управлінську. Кожна із цих структур являє собою відповідну підсистему, що має внутрішню структуру і відповідні компоненти [32, с. 17].

Для створення та збільшення попиту на продукти рекреаційного комплексу, невід'ємною частиною стає статистичне оцінювання та правильна інтерпретація результатів. Це, у свою чергу, може надати можливості для створення та покращення існуючих рекреаційних ресурсів.

Рекреаційному комплексу притаманні специфічні ознаки, такі як: мінливість рекреаційної послуги, неможливість її збереження, невідчутність послуги до моменту її одержання, виробництво та споживання існують лише разом.

Рекреаційні ресурси використовуються для відпочинку, лікування або туризму, тобто при наданні послуг набувають таких трьох форм: туристична форма, курортно-профілактична та оздоровча. Рекреаційні ресурси – це складові природного середовища із соціокультурним характером, які мають певні властивості, завдяки яким можуть бути використані для діяльності, що пов'язана з рекреацією. Рекреаційні ресурси можна поділити на три типи [51]:

1. Природні ресурси – клімат, земельні і водні ресурси, рельєф, печери, рослинний і тваринний світ, парки, заповідники.

2. Природно-антропогенні – культурні, історичні, археологічні, архітектурні пам'ятки, фольклор.

3. Історико-культурні – економіко-географічне положення, транспортна доступність, рівень економічного розвитку, трудові ресурси.

Для надання найбільш якісних послуг у сфері рекреації, виникає потреба у визначенні ознак, які дають можливість оцінити рівень розвитку цієї сфери. При оцінці рекреаційного комплексу беруть до уваги наступні фактори: природно-екологічні умови, туристична інфраструктура регіону, фінансово-економічні умови, транспортна доступність території, трудові ресурси, інженерно-технічні умови, адміністративно-управлінські умови, здатність до впровадження інновацій, політичні умови, соціально-демографічні умови, морально-психологічні умови, культурно-історичні умови [52].

Невід'ємним аспектом під час аналізу стану та потенційного розвитку рекреаційного комплексу є дослідження принципів та факторів, які мають вплив на цю сферу. Дані принципи поділяють на загальні (сталого розвитку, оптимального розташування, збалансованості та пропорційності, децентралізованого управління, вирівнювання ступенів економічного розвитку) та специфічні (доступність послуг більшій частині населення, стимулювання підвищення якості наданих послуг, оптимального використання рекреаційних ресурсів). На нашу думку, кожен принцип є однаково важливий для успішного функціонування рекреаційного комплексу.

Для правильної оцінки сучасного стану розвитку та можливих напрямків розвитку рекреаційного комплексу, необхідно виявити фактори, що впливають на ці аспекти. Класифікацію цих факторів запропонував російський учений І. Зорін на основі двох основних економічних законів: відсутність обмежень на потреби людини та обмеженість ресурсів [14]. Відповідно до них, він виділив фактори, які впливають на рекреаційну галузь, а саме:

- фактори, які впливають на формування попиту: ступінь розвитку продуктивних сил, рівень життя населення, демографічна ситуація, трудові ресурси, економічні фактори, соціальні та інші фактори;

- фактори, які впливають на формування пропозиції: природні ресурси, ресурси антропогенного походження, розміщення ресурсів, їх доступність та інші фактори.

При цьому дуже важливо мати в країні якісну емпіричну базу – статистику, на основі якої можна оцінити стан рекреаційної галузі, визначити наскільки вона розвинута і на які показники необхідно звернути увагу. На основні розрахунку вказаних статистичних показників, можна виділити основні цілі проведення дослідження стану та прогнозу рекреаційного комплексу загалом.

В Україні природно-кліматичні умови сприяють розвитку цієї сфери послуг, оскільки всередині країни є контрастний і багатий природний комплекс Чорного та Азовського морів та Карпатських гір. Крім того, в Україні численні родовища природних цілющих вод та грязепрояви, що значно підвищує бальнеотерапевтичний потенціал держави. Проте рівень попиту на послуги рекреаційного комплексу є змінним, що зумовлено різними факторами.

1.3. Функції туристичної сфери та її вплив на розвиток регіону

Туристична сфера є одним із основних засобів підвищення рівня економіки будь-якої країни, оскільки її розвиток позитивно впливає на зміни в інших галузях (торгівля, культура, екологія, дорожнє та готельне будівництво, виробництво, сільське господарство, тощо) та виступає каталізатором соціально-економічного розвитку територій.

Роль туризму в сучасному світі залежить насамперед від того, що він є частиною соціальної сфери та виконує соціальні функції:

1. Туризм – це спосіб дозвілля, який сприяє відновленню сил і працездатності людини, відновлюючи тим самим психологічні та фізичні ресурси суспільства.
2. Туризм сприяє раціональному використанню вільного часу людини.

3. Туризм відіграє важливу роль у зайнятості та підвищенні рівня життя місцевого населення.

4. Туризм можна розглядати як екологічно безпечну територію для діяльності людини.

5. Туризм збагачує соціально-економічну інфраструктуру та міжрегіональне співробітництво країн, націй і людей.

Крім того туризм виконує велику кількість соціальних функцій, як складна соціально-економічна система:

- пізнавальну (людина пізнає навколишній світ, історію, культуру, традиції, мистецтво тощо своєї та інших країн);
- рекреаційну або оздоровчу (туристи здійснюють подорожі з метою відпочинку та відновлення свого здоров'я, лікування певних хвороб);
- політичну (за допомогою туризму країни удосконалюють свої відносини, здійснюють взаємодію);
- економічну (є важливою галуззю економіки країни, туристи сплачують туристичний збір, люди працюють в туристичній галузі і отримують доходи, створюють нові робочі місця, удосконалюється туристична інфраструктура);
- культурологічну (туризм сприяє розвитку культури та збереженню історико-культурних ресурсів);
- виховну (турист навчає іноземних мов, контактувати з іншими людьми);
- екологічну (туризм стимулює охорону природи, розвиваються нові види туризму, де туристи прагнуть бути ближче до природи).

Це лише головні функції туризму, які він виконує протягом свого розвитку. Слід зазначити, що основною соціальною функцією туризму можна вважати відновлення (відтворення). Його суть полягає у відновленні фізичних сил і внутрішніх ресурсів, які людина витрачає на роботу та щоденні домашні справи. Відпочинок є активним і включає різноманітні рекреаційні заходи, які допомагають змінювати діяльність, середовище, знайомитися з людьми,

новими культурами, традиціями, звичаями, пізнавати невідомі природні особливості та явища.

Туризм здійснює вагомий вплив на розвиток регіону. Відповідно до проаналізованих функцій, важливим виступає вплив на економіку регіону. У багатьох країнах світу туризм розвивається як система, що надає всі можливості пізнавати історію, культуру, звичаї, духовні та релігійні цінності країни та її народу, а також забезпечує надходження коштів до бюджету країни. Не кажучи вже про те, що ця система обслуговує багатьох фізичних та юридичних осіб і певним чином пов'язана з наданням туристичних послуг. Туристична галузь у розвинених країнах є важливим джерелом національного та народного добробуту.

Значення туристичного бізнесу продовжує зростати. Це пов'язано з тим, що туристична галузь набуває все більшого значення в міжнародних відносинах і вона є рушійною силою поживлення економічного становища країни та регіону. Надання туристичних послуг сприяє використанню країною рекреаційних ресурсів.

Доходи від туризму здатні підняти економіку регіону, в якому він розвивається, завдяки наступним змінам [19, с. 33]:

- збільшення продажу місцевої промислової або іншої продукції туристам;
- збільшення доходів від регіональних засобів комунікації, наприклад поштові, телеграфні та телефонні послуги;
- розвиток мобільного, нефіксованого туризму у зв'язку з витратами туристів на туристичне спорядження;
- збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію в регіоні;
- розширення та модернізація регіональної інфраструктури;
- надходження доходів до обласних бюджетів за рахунок податків та зборів.

Забезпечення зростання ролі туризму в соціально-економічних умовах регіону вимагає виконання конкретних завдань, зокрема: визначення

пріоритетності оцінки ресурсів і туристичних можливостей регіону, визначення унікальних об'єктів туристичного інтересу, визначення напрямів розвитку ресурсної бази для досягнення бажаного соціально-економічного результату і т. д. Тобто завдань, пов'язаних з управлінням туристичними ресурсами [30, с. 528].

Окрім соціальних і економічних [27], туризм виконує і гуманітарні функції:

1) дозволяє поєднати відпочинок із здобуттям нових знань про життя, побут, історію, культуру, звичаї свого та інших народів. Знайомство з країнами та людьми, екскурсії на різні теми, розширюють світогляд, розвивають інтелект, сприяють кращому розумінню світу таким, яким він є насправді;

2) гуманітарне значення туризму виходить за межі пізнавальної функції, оскільки допомагає розвивати мирні та дружні стосунки між народами;

3) роль туризму у вихованні підростаючого покоління – цікаві екскурсії та маршрути можуть значно розширити світогляд дитини та вплинути на формування її естетичних уподобань.

Існує багато факторів, які впливають на розвиток туризму. У сукупності вони можуть викликати серйозні проблеми для розвитку туризму, найбільш глобальними з яких є вісім основних груп. Фактори впливу на туризм поділяються на зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні).

Зовнішні фактори впливають на індустрію туризму через демографічні та соціальні зміни. У цю групу входять: вік населення; збільшення кількості працюючих жінок і зміна доходів кожної сім'ї; схильність пізно одружуватися та створювати сім'ю; зменшення народжуваності тощо.

Зовнішні фактори пов'язують із змінами в державі. Це рівень економічної стабільності та політичної ситуації, характер відносин держави з іншими країнами світу, позиція країни на міжнародному ринку [36].

Внутрішні фактори безпосередньо впливають на індустрію туризму. До них належать, насамперед, матеріально-технічні фактори, життєво важливі для розвитку туризму. В основному – це фактори, які впливають на розвиток

готельного господарства, громадського харчування, транспортної сфери, галузі відпочинку та інших суб'єктів туристичної діяльності.

До факторів впливу на розвиток туристичної індустрії можна віднести наступні [1]:

1. Соціально-економічні фактори. Ці фактори є основними і включають: характер соціально-економічної системи; ступінь розвитку продуктивності праці, індустріалізацію та науково-технічну революцію.

2. Демографічні фактори. До них відносяться: чисельність та територіальний розподіл населення і його вікова структура; урбанізація.

3. Екологічні та медико-біологічні фактори включають якість середовища постійного проживання і стан здоров'я населення.

4. До політичних факторів належать: стабільність внутрішньої політики та зовнішніх відносин, розширення міжнародних політичних, економічних, наукових і культурних зав'язків і співробітництва, стан торгівлі та платіжного балансу.

5. Соціально-психологічні чинники. До них належать: ціннісна орієнтація; вплив традицій і певної стереотипної поведінки; релігія; підвищення особистого престижу та соціального статусу; засоби масової інформації та реклама.

6. Природні фактори характеризуються різноманітними кліматичними та ландшафтними умовами; екзотичністю флори і фауни; наявністю джерел мінеральних вод, покладів лікувальних грязей тощо.

7. Культурно-історичні чинники відображають багатство матеріальної та духовної культури людей, зокрема: стародавні міста, пам'ятки архітектури; поля, пов'язані з великими історичними подіями; історичні музейні колекції; археологічні розкопки тощо.

Глобальними факторами, які впливають на регіональні споживчі ринки виступають демографічні, соціальні та економічні.

Отже, туризм – це галузь народного господарства, яка задовольняє потреби споживачів у відвідуванні нових місць, відпочинку та ознайомленні з

історичними та природними об'єктами. Ця сфера передбачає відновлення самопочуття, отримання нової пізнавальної інформації тощо.

Завдяки туристичним витратам, в економіку міста чи регіону надходять додаткові кошти, які складають вагомую частину прибутку міста чи регіону. Зростаючі прибуття туристів в регіон безсумнівно викликають зростання виробництва туристичного продукту, створення активного споживчого ринку в туристичному центрі і зростання інвестиційної привабливості місцевої туристичної індустрії. Коли зростає попит на туристичний продукт, в регіоні створюють кращі умови для туристів, будуються нові об'єкти туристичної індустрії, розширюється туристична інфраструктура.

Розділ 2. Дослідження потенціалу туристичної галузі

2.1 Сучасні тенденції вітчизняної туристичної галузі

Туризм є одним з основних засобів підвищення економічного рівня будь-якої країни, оскільки його розвиток позитивно впливає на зміни в інших сферах (торгівля, культура, навколишнє середовище, будівництво доріг і готелів, виробництво, сільське господарство тощо). Основними тенденціями розвитку туристичної діяльності в Україні є:

1. Збільшення кількості бронювань в останню хвилину.
2. Зростає кількість запитів на незвичайні подорожі та пошукові покази.
3. Популярність екотуризму.
4. Місцевий досвід – туристам цікаво дізнатися про місцеве життя, культуру, історію та станьте одним з місцевих людей.
5. Онлайн-бронювання, технологія Spare Fare тощо.

Загалом тенденція в нашій країні відповідає світовій. З'являється все більше можливостей для подорожей, змінилися мотиви та критерії подорожей (охорона довкілля, волонтерство, пошук незвичайних вражень), з'явилося все більше цікавих туристичних платформ, з'явилися туристичні організації в мережі. Основне – любов до подорожей і бажання досліджувати різні куточки світу.

Розвиток туризму значною мірою залежить від розробки та впровадження інноваційних технологій, спрямованих на збільшення потоку іноземних туристів, розширення туристичних послуг, покращення обслуговування клієнтів та підвищення туристичної привабливості України. Туристичні інновації включають нові зміни якості туристичних послуг та інновації, що підвищують ефективність туристичної інфраструктури. У світовій практиці майже всі путівники видаються в електронному вигляді. Тому для досягнення нового рівня обслуговування споживачів за допомогою

технологічних інновацій необхідно активно використовувати досвід високорозвинених країн [35, с. 698].

Застосування інновацій у туристичній діяльності дає змогу виділити два напрями:

- створення інноваційних продуктів;
- застосування інноваційних технологій [2, с. 264].

Щодо аналізу тенденцій створення інноваційних продуктів у світовому туристичному секторі, особливо в Україні, можна виділити наступні моменти. Перша тенденція – це фактичне формування нових туристичних продуктів, які повністю відрізняються від традиційних. Аудіо-екскурсії становлять велику частину інноваційних пропозицій у туристичному секторі. Такі тури, у різних регіонах світу, мають свої особливості. Зокрема в Україні є наступні:

- використання туристичних автобусів. Наприклад, у Львові діють «Чудо гід» та «Чудо буси»;
- самостійний огляд експозицій музеїв (музей визвольної боротьби у Львові);
- використання відомих будівель для екстремального туризму (Арена «Львів» в м. Львів, де можна зайнятися роуп-джампінгом).

Останнім часом послуги «віртуальних турів» стали популярними в усьому світі: студенти, які навчаються, можуть відвідувати музеї інших країн через Інтернет, щоб дізнатися про їхню культуру, мистецтво та архітектуру. У сучасній Україні це стосується лише Національного музею Тараса Шевченка в Києві та Києво-Печерської лаври. Віртуальні тури також цікаві тим, що можна відвідати не тільки різноманітні музеї, а й культурні та природні пам'ятки.

Ще однією тенденцією створення інноваційних продуктів у туристичній сфері є безпосередня участь туристів у рольових іграх. Ця інтерактивна подорож під впливом індивідуальної участі в різноманітних заходах сприяє формуванню у мандрівника враження від подорожі. Особливої уваги заслуговують майстер-класи з виробництва вина та кулінарні курси.

В Україні, на Рахівщині, за швейцарського фінансового сприяння, запрацював спеціальний туристичний комплекс біля вівчарського господарства. Туристи тут можуть не лише спостерігати за життям вівчарів, а й навчитися власноруч готувати бринзу.

Також активного поширення набувають інформаційні технології в галузі туризму. Вплив інформаційних технологій на туризм відчувається на різних стадіях створення і проходження турпродукту та діяльності туристичних підприємств. Та найбільше вони позначаються на просуванні туристичного продукту. Насамперед це стосується можливості формування нових маркетингових каналів просування та збуту туристичних послуг. За останні роки більшість туристичних підприємств створюють свої власні сайти в Інтернеті і використовують банерну рекламу, що є ефективним способом розповсюдження туристичного продукту [15, с. 152].

Під технологією створення туристичного продукту організаторами туризму, слід розуміти роботу з комплектації різного виду товарів і послуг в єдине ціле – тур [28, с. 56].

Туристичний продукт – це сукупність речових (предметів споживання) і нематеріальних (у формі послуги) споживчих вартостей, необхідних для задоволення потреб туриста, що виникли під час подорожі. Програмними комплексами та програмами, які використовують турфірми для організації та просування турпродукту є «Мастер-Тур», «Мастер-Інтерлук», «Селена», «Мої туристи».

Кожен із цих програмних продуктів має свої переваги та недоліки і може бути впроваджений у більшості компаній туристичного сектору. Однак наявність самих цих систем не гарантує менеджерам впевненості в безперечній ефективності та прибутковості своєї компанії. Тільки активно використовуючи ресурси Інтернету, ми можемо підвищити ефективність процесів обслуговування клієнтів та краще задовольнити потреби кожного туриста.

Динамічний розвиток інформаційних технологій передбачає їх об'єктивне входження в усі сфери суспільної діяльності. Крім того, галузі чи сфери роботи, які не використовують у повній мірі переваги запропонованих технологічних досягнень, не в змозі витримати конкуренцію та змушені поступитися місцем більш прогресивним ринкам. Це повною мірою стосується і усіх видів робіт на туристичному підприємстві – організація, управління, контроль, планування, продажі.

На сьогоднішній день розроблено чимало інструментів реалізації комп'ютерних технологій в роботі турфірм, які успішно використовуються в усіх розвинених країнах [44]. Це програми TurWin, «Чартер», «ОВІР», «Само-Тур», «Туристський офіс», «Інтур-Софт», «ANT-Group», «Едельвейс», «Барсум», «Реконлайн», «ПарусТуризм», «Парус-Готель» та ін.

В Україні національним лідером у розробці спеціалізованого програмного забезпечення, призначеного для автоматизації всього процесу діяльності в туристичному бізнесі, є компанія «Оверія».

Ефективне автоматизоване управління інформаційними технологіями є ключовою ланкою для підвищення економічної ефективності та підвищення якості обслуговування. Тому для швидкого і безпомилкового контролю, повного аналізу стану, швидкості та цілісності обслуговування клієнтів, впровадження автоматизованих інформаційних систем стало неминучим і незамінним. Перспективними є наступні інновації: системи резервування, системи автоматизації документообігу, пакети управління туристичними фірмами, мультимедійні технології в туризмі, віртуальні екскурсії та подорожі, інтернет технології в туристичному менеджменті.

2.2. Аналіз розвитку стану туристичних послуг в Україні

Україна володіє багатьма природними та культурними ресурсами, у зв'язку із цим вона займає одне з провідних місць в Європі за рівнем їх забезпеченості.

Досліджуючи сучасний стан ринку туристичних послуг в нашій державі, можна його оцінити не лише в умовах сьогодення, але й спрогнозувати тенденції розвитку. При цьому слід враховувати усі фактори, що мають вплив на туристичний потік. Це, в першу чергу, соціально-економічний розвиток країни, культура туризму, сприятлива інфраструктура, безпека туристів.

Рівень доходів населення безпосередньо впливає на ринок туристичних послуг. Дослідження підтверджують, що значну частку в структурі витрат населення складають витрати на продукти харчування (51%), утримання житла (12%) і лише 2% – витрати на відпочинок і культуру.

У сучасних умовах господарювання на розвиток туризму в Україні негативно впливає напружена політична та воєнна ситуація. Анексія Криму та події на Сході та Півдні України вже сьогодні вплинули на зниження розмірів в'їзних і внутрішніх туристичних потоків та збільшення обсягів виїзного туризму. Різне зменшення туристичних потоків відбулося через пандемію COVID-19: закриті кордони, обмежений або закритий режим закладів готельної сфери, значні обмеження відвідування культурно-історичних пам'яток тощо. Динаміка кількості туристів, які скористалися послугами турагенцій та туроператорів зображена на рис. 2.1.

В Україні протягом 2011-2013 років спостерігалось поступове зростання кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами; у 2014-2015 відбулося зменшення, що пов'язано з початком військових дій в Криму та на сході України. Однак не зважаючи на це, уже в 2016 році кількість туристів зросла і в порівнянні з 2015 роком – у 2019 році відбулося збільшення кількості туристів на 4 мільйони 112 тис. Однак через пандемію COVID-19 та

у зв'язку з введенням військового стану, Україна повернулася до тенденції 2015 року.

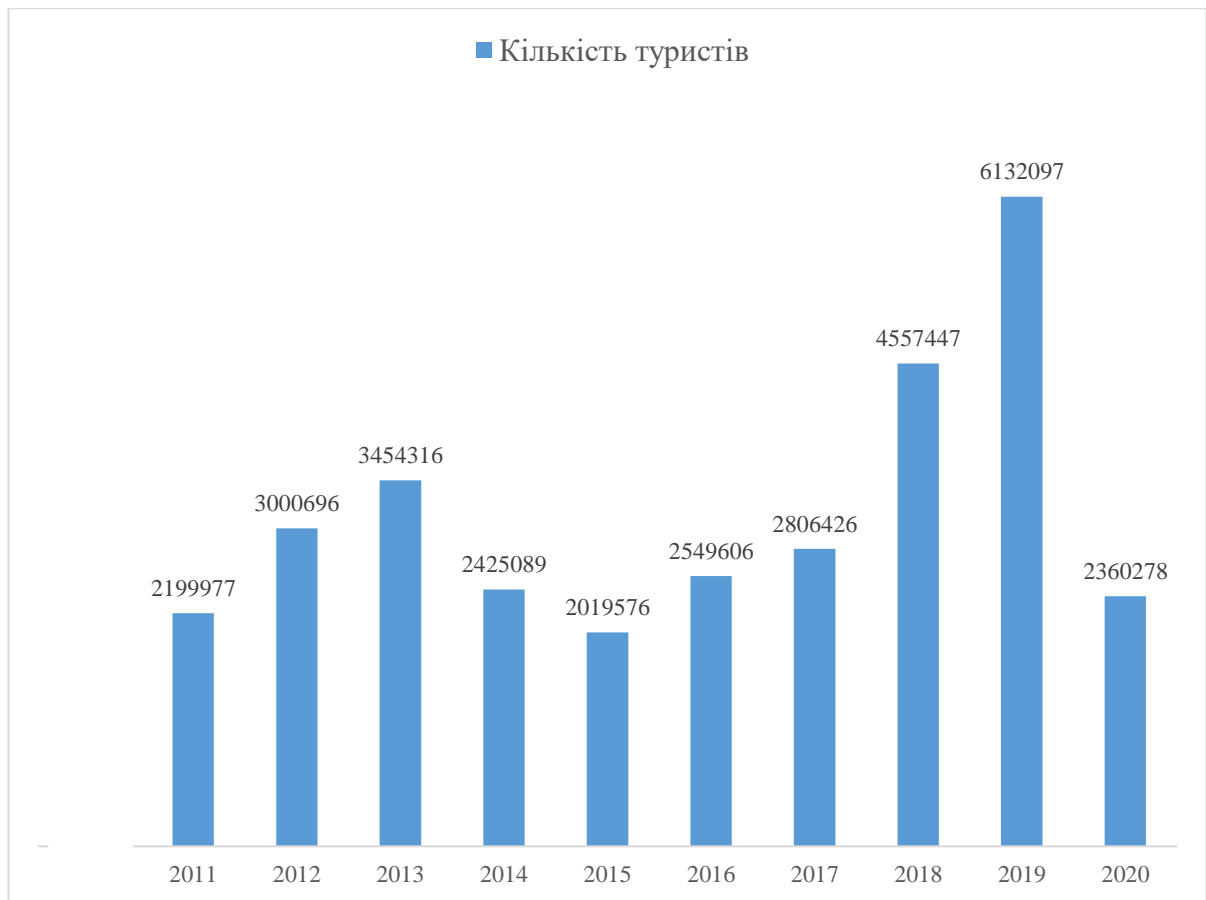

Рис. 2.1. Кількість обслуговуваних туристів туроператорами та турагенціями протягом 2011-2020 рр*

*Складено автором на основі джерела [6]

Значний час туристичні об'єкти та заклади розміщення були закриті, були також закриті кордони, значно зменшилась кількість туристів, які користувались послугами туроператорів та турагенцій.

Упродовж 2020 р. 2360 тис. осіб офіційно скористалися послугами туристичних організацій країни, з них 2124 тис. осіб – громадяни України, які виїжджали за кордон, 222 тис. осіб – внутрішні туристи та 11 тис. осіб – іноземні громадяни. У 2019 р. метою поїздки переважної більшості туристів було проведення дозвілля та відпочинку.

Структура обслуговування за видами туризму зображена на рис. 2.2.

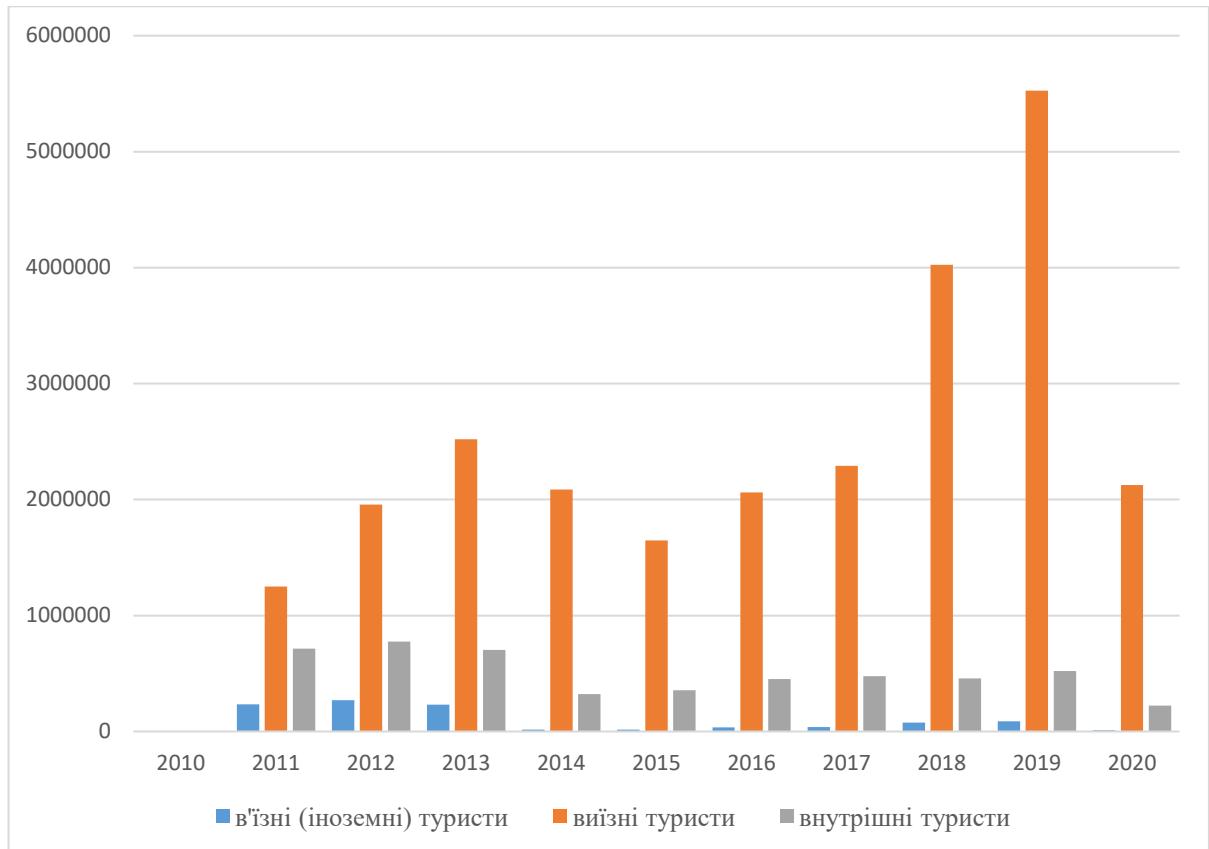

Рис. 2.2. Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагенціями, за видами туризму*

*Складено автором на основі джерела [6]

Як видно з рис.2.2., найбільшу частину складають виїзні туризми. У 2019 році кількість виїзних туристів, обслуговуваних туроператорами та турагенціями, склала 5524866 осіб, в'їзних (іноземних) туристів – 86840 осіб, внутрішніх туристів – 222612 осіб. У 2020 році відповідно 2125702, 11964 та 222612 осіб.

Український ринок туристичних послуг має комплексні характеристики, а його розвиток має мультиплікаційний ефект, що визначає ступінь інтегрованості країни у світову економічну систему.

Для достовірної кількісної оцінки стану українського ринку туристичних послуг, нами розглянуто науково-методичний підхід, який складається з кількох етапів (рис. 2.3).

Етап 1. Інтенсивність туристичного потоку та аналіз тенденцій. Показники туристичних потоків базуються на розумінні різних видів і цілей туризму. Інтенсивність туристичного потоку визначає рівень розвитку національного ринку туристичних послуг.

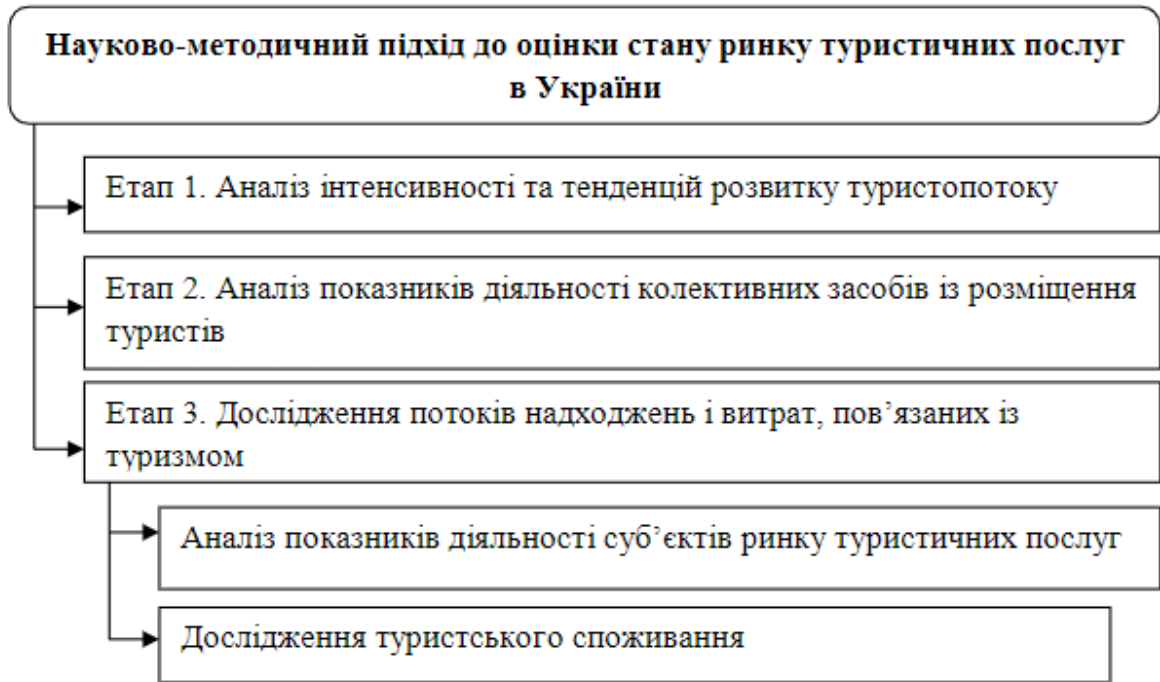

Рис. 2.3. Науково-методичний підхід до оцінки стану ринку туристичних послуг в Україні*

*Джерело [4]

Туристичні послуги надають суб'єкти туристичної діяльності. Під туристичною діяльністю розуміється соціальна активність людей, які працюють в туристичній сфері, мають певний соціальний статус відповідно до посади, посадові обов'язки і службовці функції. Тобто це діяльність людей з надання різноманітних послуг.

В даний час в Україні та світі функціонує велика кількість підприємств, установ, організацій, юридичних та фізичних осіб, які зареєстровані відповідно до чинного законодавства і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

Проведемо аналіз кількості туроператорів та турагенцій, які функціонували в Україні у 2019 та 2020 роках (рис. 2.4. та табл. 2.1).

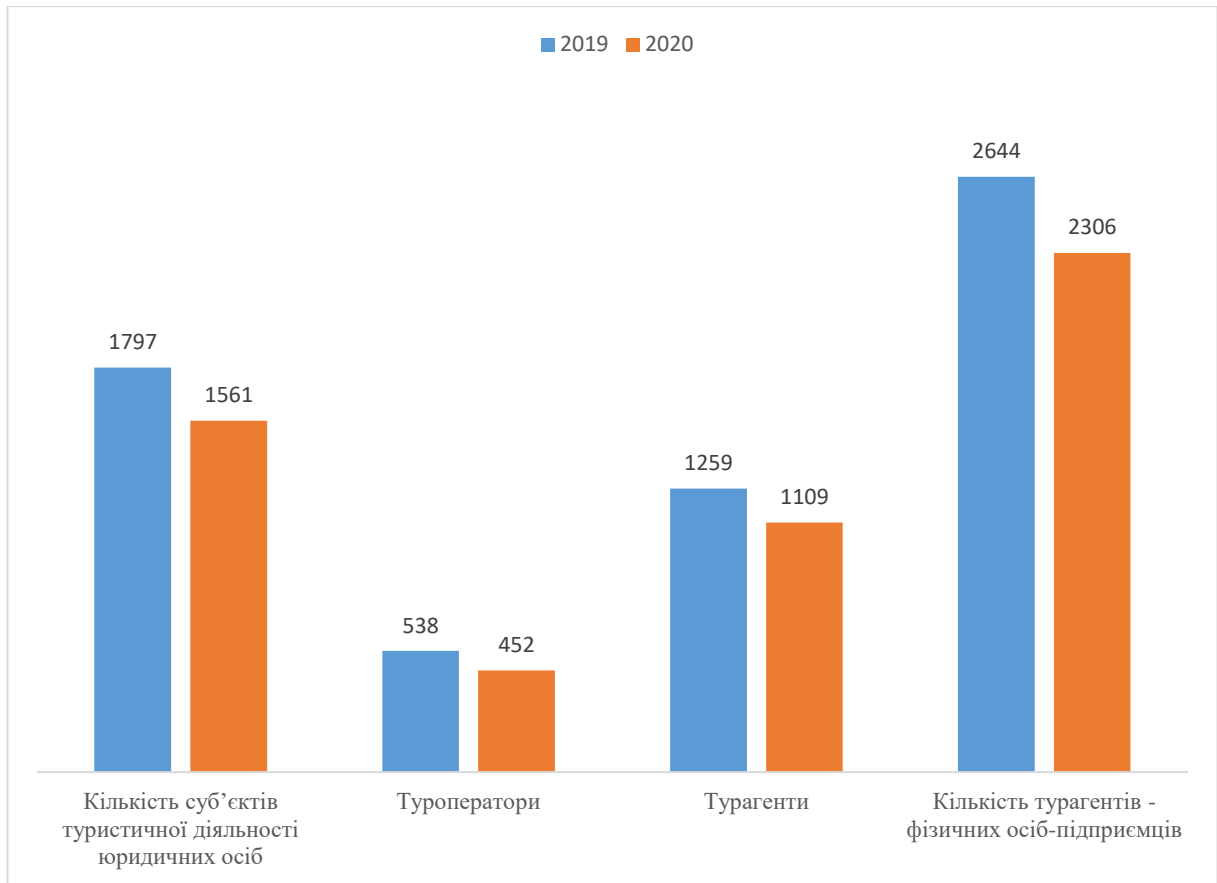

Рис.2.4. Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності, юридичні особи та фізичні особи-підприємці*

*Складено автором на основі джерела [6]

У 2019 році кількість туроператорів та турагентів юридичних осіб складала 1797 одиниць, з яких найбільша частина припадала на турагентів – 1259 одиниць. Найбільша їх концентрація в м. Київ, Дніпропетровській, Львівській, Одеській областях, найменша – в Луганській, Кіровоградській, Полтавській. Крім того, у цих областях відсутні туроператори.

Протягом 2020 року кількість туроператорів та турагентів юридичних осіб скоротилася на 236 одиниць. Відчутне зменшення відбулося у Львівській (на 37 од) та Одеській (на 28 од) областях. Спостерігалось зростання в Рівненській та Чернігівській областях – на 1 од.

Таблиця 2.1

Кількість туроператорів та турагентів за регіонами *

Область	2019 рік				2020 рік			
	Кількість суб'єктів туристичної діяльності юридичних осіб	З них		Кількість турагентів - фізичних осіб – підприємців	Кількість суб'єктів туристичної діяльності юридичних осіб	З них		Кількість турагентів - фізичних осіб – підприємців
		туроператори	турагенти			туроператори	турагенти	
Україна	1797	538	1259	2644	1561	452	1109	2306
Вінницька	23	6	17	64	19	6	13	60
Волинська	18	4	14	71	13	2	11	57
Дніпропетровська	111	15	96	318	109	15	94	322
Донецька	29	3	26	65	26	2	24	56
Житомирська	16	3	13	50	16	3	13	43
Закарпатська	29	12	17	55	22	9	13	50
Запорізька	61	3	58	85	57	4	53	90
Івано-Франківська	29	8	21	88	25	7	18	79
Київська	48	6	42	175	47	10	37	173
Кіровоградська	14	–	14	54	13	-	13	44
Луганська	7	–	7	37	6	-	6	31
Львівська	134	61	73	225	97	38	59	168
Миколаївська	21	3	18	63	20	1	19	69
Одеська	120	13	107	141	92	12	80	102
Полтавська	14	–	14	136	14	-	14	110
Рівненська	27	3	24	80	28	2	26	74
Сумська	18	3	15	86	17	2	15	68
Тернопільська	18	7	11	67	14	4	10	51
Харківська	85	8	77	168	84	7	77	150
Херсонська	10	2	8	63	8	1	7	46
Хмельницька	21	2	19	57	18	1	17	45
Черкаська	27	7	20	83	20	6	14	79
Чернівецька	35	7	28	42	28	6	22	27
Чернігівська	17	1	16	40	18	1	17	39
м. Київ	865	361	504	331	750	313	437	273

*Складено автором на основі джерела [6]

Місто Київ являється найбільшою туристичною дестинацією, улюбленим місцем відвідування туристів, лідером за діловою метою поїздки серед іноземних громадян (табл. 2.2) [33, с. 74].

Таблиця 2.2

Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагенціями, за видами туризму м. Київ*

Роки	Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагенціями, всього	У тому числі		
		В'їзні (іноземні) туристи	Вийзні туристи	Внутрішні туристи
2018	3550090	60062	3261115	228913
2019	4862129	74303	4528927	258899
2020	1739496	9737	1641509	88250

*Джерело [10]

Як видно з даних, наведених в табл. 2.2, кількість туристів всіх категорій скоротилась. Тому столиці необхідно вживати заходів з покращення туристичної привабливості.

Основними проблемами туристичної інфраструктури м. Києва є [45]:

- недосконалість транспортної системи;
- застарілість устаткування та очисних споруд, які б мінімізували викиди в атмосферу шкідливих речовин;
- зниження кількості дитячих таборів;
- нехтування створенням соціальної інфраструктури в житлових районах.

Слід зауважити, що будь-який суб'єкт туристичної діяльності має постійно здійснювати моніторинг змін, які відбуваються на ринку туристичних послуг, щоб встигати реагувати на кожну з них. Це обумовлено тим, що відставання від більш прогресивних загрожує появою недовіри споживача до туристичної компанії. Це, в свою чергу, може призвести до втрати клієнтів і погіршення загального іміджу туристичного підприємства, тобто до втрати значної частки потенційних і постійних клієнтів. Для цього доцільно проводити маркетингові дослідження, які надають інформацію про споживачів, ефективність методів просування та продажу, конкурентів, стан ринку та інші аспекти екзогенного середовища [53, с. 453].

Суть маркетингових досліджень полягає у визначенні інформаційних потреб і наданні інформації, необхідної для підвищення ефективності маркетингової діяльності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Маркетинговим дослідженням властивий систематичний і об'єктивний характер при визначенні маркетингових проблем і допомозі в їх розв'язанні. Інформація, яку одержано з використанням маркетингових досліджень, стає ключовою складовою маркетингових інформаційних систем розвитку туристичної галузі. Отже, маркетингові дослідження є багатоетапним процесом, який має включати збирання, реєстрацію й аналіз даних.

Найбільш популярними туроператорами в Україні є:

- TEZ TOUR;
- Pegas Touristik;
- TUI;
- Coral Travel;
- Kompas;
- Anex tou;
- TPG;
- Join UP.

Більшість туристичних підприємств України реалізують туристичні путівки закордон та в середині країни. Вони займаються такими видами туризму як:

- індивідуальний туризм;
- груповий туризм;
- маршрути вихідного дня;
- екскурсійне обслуговування.

Індивідуальний туризм – це специфічний вид громадської туристичної діяльності, що здійснюється на добровільних засадах.

Груповий тур – груповий тур кількох осіб на маршруті, всі в однакових умовах.

Маршрут вихідного дня – тільки приміський маршрут тривалістю 2-3 дні та відвідування об'єктів у межах області.

Екскурсійні послуги – організовують діяльність туристів з метою ознайомлення з туристичними ресурсами в країні (місці) тимчасового перебування та не надають послуг з розміщення (проживання).

Етап 2. Аналіз показників колективного розміщення туристів. Особливе місце у сфері туризму займає розміщення туристів. Вони є територією обслуговування, діяльністю якої є надання житла та послуг для туристів, призначених для задоволення потреб людини. Туристичний потік і валютні надходження в цьому регіоні в основному залежать від оперативних можливостей і якості послуг, що надаються в туристичному регіоні.

В останні роки з розвитком ринку туристичних послуг активно розвивається і туристична діяльність. Загалом ринок готельних послуг не тільки має важливий вплив на розвиток туризму як його складової, але й має важливий вплив на розвиток інших сфер економічної системи, таких як будівництво, транспорт, зв'язок, торгівля та інші галузі.

Динаміка кількості колективних засобів розміщення протягом 2011-2020 років, узагальнена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Колективні засоби розміщення

(з урахуванням діяльності фізичних осіб-підприємців)

Рік	Кількість колективних засобів розміщення, од	Кількість місць у КЗР, тис. од	Кількість осіб, що перебували у КЗР, тис.	
			усього	з них іноземці
2011	5882	567,3	7426,9	1427,7
2012	6041	583,4	7887,4	1554,8
2013	6411	586,6	8303,1	1665,1
2014	4572	406,0	5423,9	551,5
2015	4341	402,6	5779,9	665,8
2016	4256	375,6	6544,8	863,7
2017	4115	359,0	6661,2	824,5
2018	4719	300,0	7006,2	917,9
2019	5335	370,6	6960,9	959,4
2020	-	-	-	-

*Складено автором на основі джерела [6]

З даних, наведених в табл. 2.3 видно, що з початку 2014 року через нестабільну соціально-економічну ситуацію, зовнішню збройну агресію на сході, анексію Кримського півострова та низку системних проблем, таких як: недосконалість та несучасність туристичної інфраструктури, український ринок готельних послуг зазнав різкого спаду популярності колективних засобів розміщення.

Після 2014 року статистика відображається без врахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Вже із 2016 року кількість туристів почала істотно збільшуватися, а з 2015 року – почала значно зростати кількість внутрішніх туристів. З 2018 року спостерігається тенденція зростання КЗР та готелів і інших засобів розміщення (відповідно 14,68% та 12,25%). Протягом 2018 року нараховувалось 4719 засобів розміщення загалом, з яких 2777 – готелі та аналогічні засоби розміщення, 1692 – інші засоби розміщення. Закладів розміщення, які є у власності юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб – 1591 одиниць, з яких відповідно 789 – готелі та аналогічні засоби розміщення, а 802 – інші засоби розміщення. У власності фізичних осіб-підприємців – 3128 одиниць, 1988 та 1140 відповідно.

Етап 3. Дослідження потоків надходжень і витрат, пов'язаних із туризмом. Аналіз показників діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг. Для цього здійснено аналіз, відповідно до реалізованих путівок (табл. 2.4).

Як видно з табл. 2.4, у 2020 році юридичним особам туроператором та турагентами було реалізовано 1225131 путівок, їх вартість склала понад 27 млн. грн. Фізичні особи-підприємці функціонували у формі турагентів, ними було реалізовано 192899 туристичних пакетів туристам, їх вартість склала 5139011 тис.грн.

Таблиця 2.4

Вартість та кількість реалізованих туристичних пакетів туристичними суб'єктами у 2020 році

	Кількість реалізованих туристичних пакетів, од.		Вартість реалізованих туристичних пакетів (з урахуванням ПДВ), тис. грн		Кількість ночівель туристів, що включені до реалізованих туристичних пакетів, од.	
	туроператорами	тур-агентами	туроператорами	тур-агентами	туроператорами	тур-агентами
Юридичні особи						
Реалізовано туристичних пакетів, усього	926740	298391	20767157,4	6850719,9	8345953	3652399
іншим туроператорам або турагентам для їх подальшої реалізації туристам	320654	x	5474342,8	x	2846579	x
туристам	606086	298391	15292814,6	6850719,9	5499374	3652399
з них						
внутрішнім туристам для подорожі по Україні	106342	35656	568023,6	249604,3	419055	287393
виїзним туристам для подорожі за кордон	492364	259478	14660391,5	6593625,4	5057703	3355704
в'їзним (іноземним) туристам для подорожі по Україні	7380	3257	64399,5	7490,2	22616	9302
Фізичні особи-підприємці						
Реалізовано туристичних пакетів туристам, усього	x	192899	x	5139011,0	x	2956907
внутрішнім туристам для подорожі по Україні	x	20260	x	125881,6	x	172663
виїзним туристам для подорожі за кордон	x	172497	x	5011338,2	x	2782582
в'їзним (іноземним) туристам для подорожі по Україні	x	142	x	1791,2	x	1662

*Складено автором на основі джерела [6]

За попередніми даними, у 2020 році Україна втратила 1,5 мільярда доларів на імпорті та експорті туристичних послуг. Туризм складав близько 3% ВВП, неформально – 7%. Влітку 2020 року, після закриття державних кордонів, популярними напрямками внутрішнього туризму були: Одеса,

Херсон (Арабатська стрілка, Скадовськ), Бердянськ, Коблево, Закарпаття, Єль Муче [24, с. 8].

Станом на 2021 рік український ринок туристичних послуг знаходиться в кризі, кількість туристичних компаній і відпочиваючих скорочується в геометричній прогресії. Зокрема, Україну відвідують іноземні туристи та іноземні бізнесмени. Причини – військовий конфлікт на сході України, політична та соціально-економічна криза та окупація АРК. У зв'язку з цим необхідна реструктуризація та внутрішня інтеграція туристичних компаній, зміна фокусу роботи, зосередження на оновленні туристичного продукту, перенесення акценту на внутрішній туризм, посилення особливих пропорцій маркетингової діяльності, відповідно до платоспроможності попиту [8, с. 27].

Пандемія коронавірусу COVID-19 стала для туристичної галузі найсерйознішим викликом за весь час її існування. За підсумками 2020 р. в подальшому економіка міжнародного туризму скоротиться приблизно на 80%, наголошується у жовтневій доповіді ОЕСР «Відновлення туризму для майбутнього».

2.3. Конкурентні переваги серед Українського туристичного продукту

Україна володіє значним рекреаційним потенціалом: сприятливими кліматичними умовами, різноманітним рельєфом, мережею транспортних сполучень, культурною спадщиною. Крім цього, в Україні дедалі частіше розробляються нові маршрути, розвивається готельна інфраструктура, підвищується рівень обслуговування туристів і зростає відвідуваність туристичних об'єктів [31, с. 197].

Україна має різноманітний рельєф і кліматичні умови. Кожна область країни по-своєму особлива. В Українських Карпатах, найбільшій незайманій території Європи, збереглася унікальна альпійська флора і фауна. Заповідні території та національні природні парки є запорукою збереження та

відтворення генних банків тварин і рослин та різноманітності природних екосистем. На території області створено та функціонує 4 об'єкти: Карпатський біосферний заповідник та три національні природні парки: «Зачарований край», «Ужанський» та «Синевир» із заповідною площею.

Рельєф та географічне розташування сприяло виникненню унікальних природних ресурсів: мінеральних вод, лісів, значних запасів підземних і поверхневих вод, інших корисних копалин індустріального значення, ландшафтно-кліматичних зон. Мінеральні води широко використовуються з рекреаційною метою.

Рекреаційні ресурси широко використовують в санаторних комплексах. В Україні ринок санаторно-курортних послуг представлений широким спектром послуг, що обумовлено постійною потребою в них.

Сьогодні все частіше люди звертаються до санаторних комплексів та поєднують відпочинок з лікуванням чи профілактикою захворювань. Це зумовлено зростанням популярності здорового образу життя і потреби населення в якісних і відповідних за ціною послугах. Послуги санаторіїв представлені лікувально-профілактичними послугами, послугами харчування, розміщення та іншими додатковими послугами, з них розважальні, культурні, відпочинкові послуги тощо.

Протягом 2018-2019 років, до пандемії COVID-19, Україна піднялася на 10 позицій (до 78-го місця) за індексом конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму. Зазначалось, що Україна має найшвидші темпи зростання в субрегіоні. У міру стабілізації та відновлення країни, бізнес-середовище України (з 124-го на 103-е), безпека (з 127-го на 107-е), міжнародна відкритість (з 78-го на 55-е) та загальна інфраструктура (з 79-го на 73-е) – значно покращилися [37].

Індекс конкурентоспроможності туризму розраховується на основі 15 факторів (ділове середовище, безпека, здоров'я та гігієна, людські ресурси та ринок праці, ціни, інфраструктура, природні, культурні ресурси тощо). За рівнем туристичних послуг у 2019 році, Україна мала 3,7 бала із 7. Ямайка,

Шрі-Ланка, Вірменія, Казахстан і Намібія випереджають нашу країну. Історично привабливими для мандрівників були Іспанія (5,4), Франція (5,4), Німеччина (5,4), Японія (5,4) та США (5,3). Найважчими для подорожей були Ємен (2,4), Чад (2,5) та Ліберія (2,6) [42].

Україна має великий потенціал для розвитку культурного та пізнавального туризму. У Державному реєстрі України понад 130 тис. пам'яток, у тому числі:

- 57206 – пам'ятки археології;
- 51364 – пам'ятки історії;
- 5926 – пам'ятки монументального мистецтва;
- 16293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні.

На території розташовано 61 історико-культурний заповідник, у тому числі 13 – національного рівня. У списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: Собор Святої Софії та комплекс Києво-Печерська Лавра в Києві, історичний центр Львова [11].

При проведенні дослідження, сприйняття України серед іноземних туристів, які часто подорожують, було встановлено такі найперспективніші види туризму: відвідання культурно-історичних пам'яток (56%) та сільський туризм (44%). До перспективних видів туризму в Україні респонденти також віднесли екотуризм, особливо відвідування заповідників (44%) та відпочинковий туризм (39%). Трохи менше респондентів обрали такі види туризму, як «морські курорти» для відпочинку (34%) та «паломні поїздки» (23%). Близько 37% респондентів не змогли оцінити перспективи перерахованих вище видів туризму в Україні [13].

Отже, основними перевагами туристичного продукту та галузі туризму в Україні були:

1. Сприятливе геополітичне положення України.
2. Наявні туристично-рекреаційні ресурси, що дозволяло розвивати різноманітні види туризму: медичний, рекреаційний, спортивний, освітній,

релігійний, залучаючи таким чином місцевих та іноземних туристів у пошуках нових місць відновлення та розваг.

3. Забезпеченість розгалуженою транспортною інфраструктурою (хоча і низької якості).

4. Збільшення конкуренції туристичних операторів.

5. Значний розвиток культури відпочинку українців.

6. Зміна туристичної галузі відповідно до світових тенденцій.

Незважаючи на велику кількість позитивних змін та конкурентних переваг, необхідно виділити ряд недоліків, вирішення яких сприятиме покращенню туристичної галузі України [8, с.28]:

- зникнення пам'яток культури;
- слабкий розвиток туристичної інфраструктури;
- старий автопарк, це стосується транспорту, який використовується з туристичною метою;

- незначний потік вітчизняних туристів у малі історичні міста України.

Це можна пояснити недостатньою популярністю даних місць та складністю пересування до них;

- слабка ефективність державних програм розвитку туризму у малих історичних містах країни;

- необхідність популяризації українського туристичного продукту в різних країнах світу.

- погана освітленість турпродукту;

- недостатня якість сервісу;

- невідповідність цін якості сервісу.

Для створення конкурентоспроможного вітчизняного турпродукту, необхідна його модернізація: формування нових пропозицій, а також застосування інноваційних методів управління та активне використання сучасних інформаційних технологій, які дозволять знизити вартість послуг і підвищити їх якість.

З метою формування сучасного високоефективного туристичного комплексу країни, необхідно привести у відповідність якість пропонованих послуг з їх вартістю, а також сформувати сприятливий імідж регіону, що підкреслює його природну та історико-культурну унікальність [50].

Розділ 3. Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу та наявні проблеми

3.1. Регіональні особливості фізико-географічної зони Волинського Полісся

Одна з найбільш заозерених фізико-географічних областей України – Волинське Полісся, яке багате на мальовничі ландшафти, велику кількість заповідників та вирізняється розгалуженням гідрографічної сітки.

Для охорони ландшафтних комплексів та збереження природних аквально-ландшафтних комплексів (ПАК) озер було створено національні природні парки (Шацький, Прип'ять-Стохід, Нобельський), природні заповідники Черемський та Рівненський та багато інших природоохоронних територій загальнонаціонального рівня.

Сьогодні внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС (1986 р.) значні ділянки Поліського ландшафту радіоактивно забруднені, а деякі заповідники розташовані в зоні радіаційного ризику (30 км зона) існуючої Рівненської АЕС [20].

Волинське Полісся займає західну частину Українського Полісся, його межу проводять у напрямку лінії Корець – Клесів – Єльно – Березово, тобто за характерним виходом кристалічних порід Житомирського Полісся. Західний Буг є межею на заході цієї фізико-географічної області, а також на межі з державою Польща, північна межа – держава Білорусь. На півдні чітко окреслена межа по населених пунктах Володимир-Волинський – Затурц – Торчин – Луцьк – Піддубці – Клевань – Оржів – Турчин – Межиріччі – Корець і Волинського лісостепового нагір'я (рис.3.1).

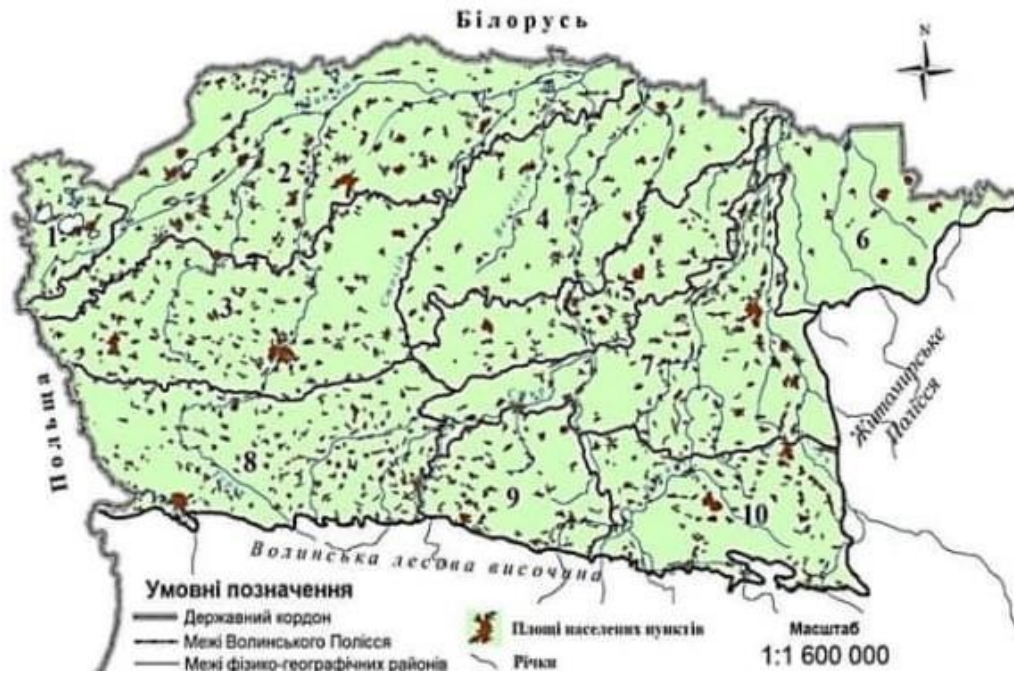

Рис. 3.1. Фізико-географічні райони Волинського Полісся*

*Джерело [21]

Умовні позначення:

Фізико-географічні райони: 1. Шацький. 2. Верхньоприп'ятський. 3. Любомльсько-Ковельський. 4. Нижньостирський. Підобласть Буго-Горинського Полісся. Фізико-географічні райони: 5. Маневицько-Володимирецький. 6. Льва-Горинський. 7. Колківсько-Сарненський. 8. Турійсько-Рожищенський. 9. Ківерцівсько-Цуманський. 10. Костопільсько-Березнівський

Площа фізико-географічної області Волинського Полісся, за оцінками В. Мартинюка, становить 27239,5 км², майже чверть (24,11%) території Українського Полісся [22]. Кліматичні умови в регіоні також суттєво відрізняються. На заході Волинського Полісся – м'яка зима та тепле літо. На сході – більше опадів. Ареал поширення окремих видів рослинності підтверджує західний і східний поділ (на сході – скельні дуби і явір неподалік від річки Стир). Агрокліматичне вирощування окремих культур сприятливе, на заході дозрівають середньостиглі сорти та гібриди, у східній частині – лише ранньо-дозріваючі. Це спостерігається в північних і південних регіонах.

Найпоширеніший тип ґрунту на Волинському Поліссі — дерново-підзолистий, з багатьма варіаціями, залежно від складу материнської породи,

глибини залягання крейдового мергелю та глибини залягання підземних вод. Складний рельєф, що враховує різноманітні поверхневі відкладення різних рівнів підземних вод, утворює надзвичайно колоритну мозаїчну основу, яка розвиває ґрунтову рослинність і фауну.

Четвертинні відкладення на Волинському Поліссі поділяються на такі типи:

- Моренні утворення двох зледенінь – одна з них у вигляді піску, інша – дуже змита та утворена подекуди у вигляді «гнізд» і «клинків» у заглибленнях крейдових западин;
- Кінцево-моренні відкладення трапляються місцями у вигляді смуг (населені пункти Задиби, Маневичі, Володимирець, Буцинь, Костюківка, Любитів);
- Неморенні відкладення – глинисто-піщані та піщані відклади флювіогляціальні й озерногляціальних вод (явна шаруваність і відсутність валунів) приурочені до межирічч;
- Елювіально-делювіальна кора вивітрювання крейдових мергелів, що виступає на денну поверхню в південно-західній та південно-східній частині;
- Алювіальні та озерні відкладення представлені пісками на борових терасах річки;
- Торфино-болотні відклади потужної товщі в долині та межриччі Львова, долині Ствиги [26].

На Волинському Поліссі густа та розгалужена річкова мережа (середня густина 0,4 км на 1 км). Схил річок дуже малий – повільні течії, заболочені заплави (р. Стубли, р. Прип'ять, р. Львів, р. Тур'я, р. Стоход).

З площею до 10 га налічується понад 300 озер. Найбільші та найглибші озера – Світязь (площа – 2750 га, максимальна глибина – 58,4 м), Пульмо (площа – 1630 га, максимальна глибина – 9 м), Сомінське (площа – 1630 га, максимальна глибина – 56 м).

Рослинний покрив фізико-географічної області також має ознаки того, що її виділяють в окрему географічну область: значна лісистість (до 40%), заболочені угіддя займають 10-20% всієї території, наявність середньоєвропейських елементів у флорі, як-от явір, вишня, піщаник, вовча ягода тощо, що вказує на м'який клімат. Переважають соснові ліси та гаї, з пагорбами на півдні, тимчасові форми – березняки в південній частині, невеликі ділянки з дубами – граби, найбільш сортовий склад, зрідка невеликі ділянки, на північному-заході – мішаний ліс, дуже поширені вільшаники.

Демографічні показники фізико-географічних районів Волинського Полісся наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Демографічні показники фізико-географічних районів Волинського Полісся*

№ з/п	Назва фізико-географічного району	Площа ландшафту, км ²	Частка земель під забудову у межах ландшафту, %	Кількість населених пунктів	Площа населених пунктів, км ²	Кількість населених пунктів на 1 км ² ландшафту	Кількість населення, осіб	Щільність населення на 1 км
1.	Шацький	732,41	4,22	34	31,02	4,6	19656	26,8
2.	Верхньоприп'ятський	5014,73	5,45	209	273,34	4,2	188270	37,5
3.	Любомльсько-Ковельський	3561,44	5,19	134	184,98	3,8	154061	43,3
4.	Нижньостирський	3276,63	3,31	80	108,73	2,4	66179	20,2
5.	Маневицько-Володимирецький	1981,22	8,59	79	170,3	4,0	113792	57,4
6.	Льва-Горинський	2091,28	2,44	26	50,98	1,2	23637	11,3
7.	Колківсько-Сарненський	3425,11	6,11	130	209,2	4,0	164164	48,0
8.	Турійсько-Рожищенський	3375,78	4,85	206	163,65	6,1	115672	34,3
9.	Ківерцівсько-Цуманський	1454,02	5,55	67	80,72	4,6	55324	38,0
10.	Костопільсько-Березнівський	2324,98	6,05	107	140,8	4,6	117821	50,7
	Всього	27239,5	5,19	1072	1413,72	4,0	998920	36,7

*Джерело [23]

Найвищий рівень демографічних показників – у Верхньоприп'ятському районі, у якому кількість населення складає 188,3 тис. осіб. Можна виділити інші ФГР по такій градації: Камінь-Каширський (12,5 тис. осіб), Любешів (5,8 тис. осіб), Ратне (9,9 тис. осіб), Стара Виживка (5,2 тис. осіб). На другому місці – Льва-Горинський (23,6 тис. осіб) та Шацький (19,7 тис. осіб) ФГР. На третьому місці по градації – Колківсько-Сарненський (164,2 тис. осіб) та Любомльсько-Ковельський (154,1 тис. осіб) ФГР.

Фізико-географічні райони густоти населення Волинського Полісся наведено на рис. 3.2.

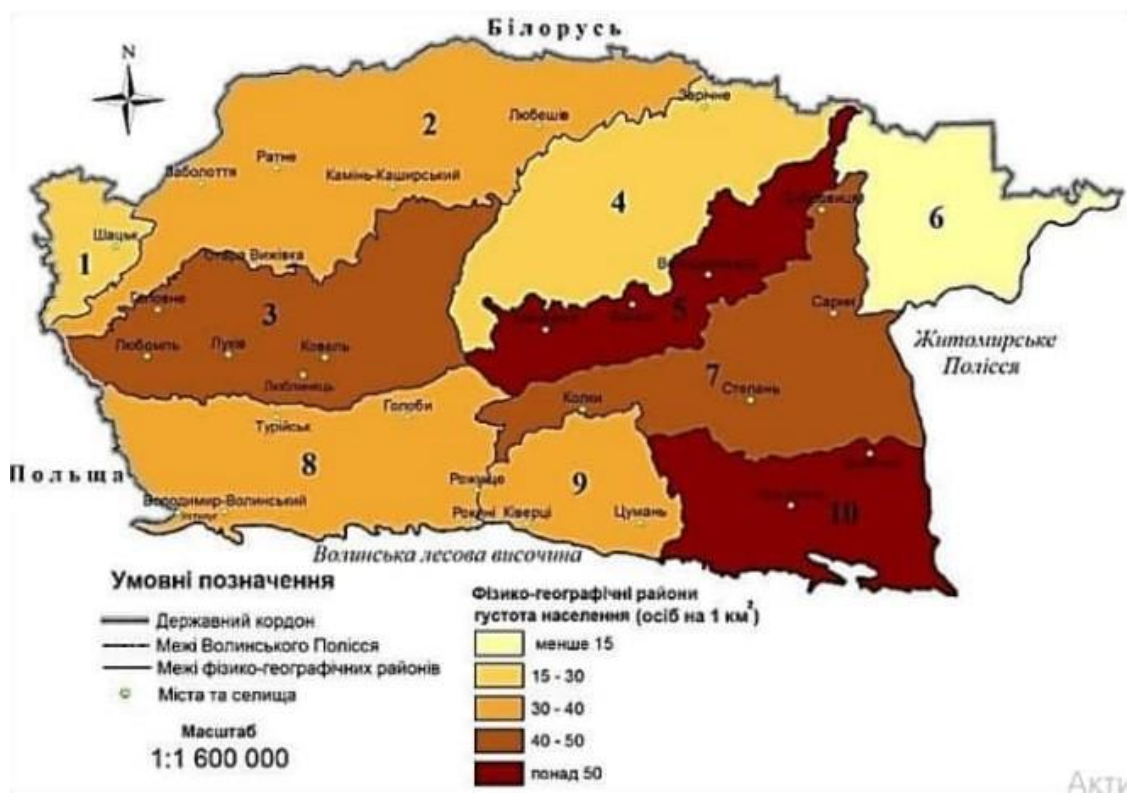

Рис.3.2. Фізико-географічні райони густоти населення Волинського Полісся*

*Джерело [38]

Важливим геолого-екологічним показником, що визначає антропогенне навантаження на ландшафт, є велика кількість населених пунктів на 1 км² території. Найвищий цей показник у Турійсько-Рожищенському ФГР (6,1 шт. на 1 км²), а найменший – у Льва-Горинському ФГР (1,2 шт. на 1 км²).

Обмежуючим фактором є висока радіоактивність на забруднених територіях цього природного ландшафту через катастрофу на Чорнобильській АЕС [38].

3.2. Привабливість регіону для місцевих та іноземних подорожуючих

Від поєднання природних ресурсів відпочинку залежить туристична привабливість регіону та унікальна історико-культурна спадщина. Так, у Любешівському районі налічується 12 озер, з яких найбільші – Люб'язь, Біле, Скорін; у Ратнівському – 32 озера, найбільше Турське; у Шацькому – 26 озер, найбільші - Світязь, Пулемецьк, Лука, Люцимир, Крим, Мошне. Більшість озер карстового походження, тому вода в озерах прозора і чиста. Озера району сприятливі для плавання та пляжного відпочинку, катання на водних лижах і вітрильного спорту, для сплавів на байдарках та каное, катання на човнах, академічної греблі, для занять моторним спортом [9].

Прикордонна територія Волинської області є перспективною для розвитку санаторно-курортного лікування у Любешівському районі, де розвідано 12 родовищ сапропею (6,3% запасів області). Район має великий потенціал для мінеральної води, яка поєднує чотири типи. В районі смт. Ране, с. Тур поширені такі види мінеральних вод: гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві. З глибиною залягання горизонту зростає мінералізація вод. Бальнеологічні ресурси представлені покладами сапропелевих грязей (28 родовищ).

Лісові рекреаційні ресурси формуються з хвойних порід (переважно сосни) і сумішей вільхи, дуба, берези. Вони вважаються найціннішими в рекреаційному відношенні. Загальна площа лісового фонду Любешівського району становить 54300 га (35% площі), Ратнівського – 53700 га (37,4%), Шацького – 21000 га (44%). Тому слід використовувати лісові ресурси для розвитку різноманітних видів екологічного туризму.

На території Любешівського району налічується 26 природоохоронних об'єктів загальною площею 44,5 тис. га. З них – АЕС «Прип'ять-Стохід» загальною площею 39300 га – один об'єкт загальнодержавного значення та 25 об'єктів місцевого значення (5,2 тис. га).

Кошти на заповідники, які є в Любешівському районі, включають рекреаційну діяльність, зосереджено всередині АЕС «Прип'ять – Стохід». Тут сформовано піші, велосипедні, кінні та водні маршрути, зокрема: етно-екологічний – «Гармонійне життя в долині Стохід», водний – «Чарівний світ Полісся», еко-кінний спорт – «Поліськими нетрями», водний екологічний – «Прип'ятські мандри», проходять заходи «Поліська регата» та «Україна косовиця».

У Шацькому районі налічується 8 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 50,3 тис. га. До них належать об'єкти загальнодержавного значення: Шацький НПП (49 тис. га), ландшафтний заказник «Чахівський» (72,9 га), заказник «Втенський» (130 га). У 2012 р. створено міжнародний тристоронній біосферний заповідник «Західне Полісся», до якого входять біосферні заповідники «Шацький» (Україна), «Західне Полісся» (Польща) та «Прибузьке Полісся» (Білорусь).

На території Шацького НПП активно розвивається екотуристична діяльність (катання на конях, піші прогулянки, їзда на велосипеді), розроблено дві екологічні стежки: «Пісня лісу» та «Світязьанка». На березі озера Світязь розташований пансіонат «Шацькі озера», на озері Пісочне – санаторій «Пісня лісу», де широко використовуються сучасні методи лікування та оздоровлення [48].

Прикордонні регіони багаті на історико-архітектурні пам'ятки, здатні задовольнити пізнавальні інтереси туристів. Історико-культурні туристські ресурси Любешівщини охоплюють 37 пам'яток історії і культури, 9 пам'яток архітектури та містобудування та 2 пам'ятки археології. Особливе місце займає будівля колишньої монастирської школи, в якій навчався Тадеуш Костюшко (кінець XVIII ст.). Археологічна пам'ятка представлена

поселенням у селі Ветли XI-XIII ст. та поселенням кам'яного віку (XII-VIII тис. до н.е. – V-IV тис. до н.е.) у с. Люб'язь.

Пам'ятки архітектури району мають об'єкти загальнодержавного значення: Дерев'яна церква Йосифа (Іоана Богослова) в селі Брідки (1769 р.), Успенська церква в с. Велика Глуша (1779 р.), мурований будинок монастиря піярів (1684 р.) та вхідна арка садиби Любешів (18 ст.) [25].

Історико-культурними ресурсами району Ратневе є 36 пам'яток історії та культури, 21 пам'ятка архітектури та містобудування, пам'ятка археології Городищенський «замок» (23 ст.) та монументальна пам'ятка на південно-західній околиці Ратне. Ратнівщина представлена сакральними дерев'яними спорудами. Зокрема, Миколаївською церквою (1778 р.) у с. Тур, Хрестовоздвиженською церквою (1795 р.) у смт Заболоття, Церквою Параскеви (1779 р.) у с. Заліси, Михайлівською церквою (1809 р.) у с. Замшани, Хрестовоздвиженською церквою (1860 р.) у с. Датинь, Церквою Різдва Богородиці (XVI-XIX ст.) у смт. Ратне, Успенською церквою (1783 р.) у с. Краски, Церквою Параскеви (1876 р.) у с. Самари, Церквою Різдва Богородиці (1784 р.) у с. Здомишель тощо [47].

Туристичні ресурси Шацького району охоплюють 28 пам'яток історії і культури, 10 пам'яток архітектури та містобудування. Серед пам'яток архітектури району – три належать до об'єктів національного значення: дерев'яна Казанська церква у с. Піща (1801 р.), Петропавлівська церква та дзвіниця Петропавлівської церкви у с. Світязь (1846 р.). Також до пам'яток архітектури слід віднести будинок Гутовського у с. Піща (1890 р.), дерев'яну Свято-Варварівську церкву у с. Острів'я (поч. XVIII ст.) та Миколаївську церкву у с. Пульмо (1895 р.), церкву Різдва Богородиці в смт Шацьк (1838 р.).

Таким чином, Любешівський, Ратнівський та Шацький райони мають значний туристично-відпочинковий потенціал з точки зору відпочинку, оздоровлення та розвитку прикордонного туризму.

У 1986 році, після евакуації мешканців 30-кілометрової території навколо Чорнобильської АЕС, була створена заборонена зона для запобігання

доступу до районів, уражених радіонуклідами в результаті аварії. У 2007 році на території 48870 га в зоні відчуження та обов'язкового відселення (Київська область) було створено державну заповідну територію – «Чорнобиль спеціальний». У 2016 році було створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник [5]. Починаючи з 2018 року, переважно після виходу міні-серіалу НВО «Чорнобиль», кількість туристів, які обслуговують туроператори та туроператори, почала зростати. За даними Державного агентства з управління зоною відчуження, більшість туристів приїжджають з-за кордону – майже 80%. Країни-рекордсмени: Великобританія – 15738 чол., Польща – 9378 чол., Німеччина – 7826 чол.

До 2022 року, найбільш поширеним був Чорнобильський тур. В цю тур-програму входили такі частини програми:

I. На всюдихідному транспорті до кладовища кораблів.

Кладовище кораблів – пісок, будівельні матеріали та радіоактивні відходи. Були вивезені, але закопані через радіаційне забруднення. Крім того, на забрудненій території було створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник.

II. Велосипедний маршрут.

Загальна протяжність маршруту, що пролягав від КПП “Зелений мис” через села Куповате, Опачичі, Оташів та Плютовище, сягав понад 45 кілометрів.

III. Музей техніки.

IV. Тур на човнах.

Маршрут стартував у покинутому селі Черевач, що розташоване на річці Уж у 9 км від Чорнобиля і в 26 км від ЧАЕС, а закінчувався екскурсією у Чорнобилі. Протяжність маршруту сягала 18 кілометрів. А річкою Прип'ять здійснювали прогулянки на катері.

V. Авіамаршрут.

3.3. Шляхи реалізації теоретичних засад щодо розвитку регіону в сфері туризму

Станом на 2021 рік Президент України прийняв Указ «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму», відповідно до якого за напрямом з розбудови сучасної туристичної інфраструктури України повинні бути здійснені наступні заходи [41]:

- вирішення питання формування та затвердження загальнодержавної цільової програми, спрямованої на розвиток українського туризму та створення сучасної туристичної інфраструктури;
- сприяння залученню інвестицій та реалізації інвестиційних проектів у туристичній сфері;
- здійснення маркетингових досліджень щодо актуальних тенденцій на ринку туристичних послуг;
- запровадження програм мобільності молоді та підтримки подорожей для розвитку туризму;
- моніторинг та аналіз бюджетних (державних) надходжень в туристичну сферу України з метою визначення перспективних шляхів розвитку цієї галузі;
- оновлення показників збору статистичної інформації внутрішнього й в'їзного туризму та вдосконалення механізму обробки інформації;
- допомога в організації міжнародних заходів у сфері розвитку туризму в Україні;
- просування туристичного потенціалу України у світі, особливо шляхом створення багатомовного порталу про туристичні дестинації, об'єкти культурної спадщини України;
- реалізація культурно-мистецьких проектів на базі культурно-інформаційних центрів українського дипломатичного корпусу, спрямованих

на популяризацію української культури в усьому світі, особливо в об'єктах культурної спадщини, потенціалу української туристичної інфраструктури;

- надавати інформативні звіти про успішні випадки реалізації проектів модернізації та розбудови об'єктів культурної та туристичної інфраструктури;
- опрацювання питання формування та затвердження загальнодержавної цільової програми, спрямованої на розвиток українського туризму та створення сучасної туристичної інфраструктури.

В результаті дослідження туризму у Волинському Поліссі, його туристичного потенціалу та ресурсів, можна розробити наступні рекомендації щодо покращення розвитку туризму в місті:

1. Розроблення антикризової стратегії поліпшення іміджу Волинського Полісся.
2. Націлений пошук ринку цільових споживачів, створення конкурентоспроможного туристичного продукту під певні категорії туристів.
3. Удосконалення та дотримання в належному стані туристичної інфраструктури.
4. Створення інфраструктури для активного відпочинку, людей з інвалідністю та для дітей.
5. Заохочення закладів розміщення до категоризації та до офіційного оформлення, збільшення їх кількості та відкриття в містах, де їх недостатня кількість або де вони взагалі відсутні.
6. Планування якомога більшої кількості заходів світового рівня у відомих місцях регіону Волинського Полісся.
7. Розвиток перспективних видів туризму в регіоні.
8. Створення зручної логістики громадського транспорту та навігації трьома мовами (українська, англійська, китайська).
9. Поліпшення благоустрою (дороги, паркувальні майданчики, туалети, чистота громадських місць тощо).

Особливу увагу необхідно звернути на розвиток готельного господарства. Сучасний ринок готельного господарства України та регіону

Волинського Полісся знаходиться в постійній динаміці, відповідаючи на запити клієнтів.

В теперішній час існують наступні особливості та тенденції розвитку готельного господарства:

- зміна динаміки економічних процесів, в тому числі, у галузі готельного господарства, у зв'язку зі зміною суспільно-економічної ситуації (спад економіки держави);

- зниження ефективності традиційних заходів державного регулювання готельного бізнесу у зв'язку з низьким рівнем координації та системності управлінських рішень та надмірним ступенем їх централізації;

- ставка та перевага інтересів переважно великих учасників ринку при будь-яких питаннях державного регулювання сфери готельного бізнесу, в області стандартизації, що полягає у виникненні та впровадженні нових стандартів;

- зростання конкурентної боротьби за клієнта, що призводить до розвитку готельних мереж, франчайзингу, а також ускладнення зовнішнього середовища діяльності підприємств малого готельного бізнесу;

- розвиток організаційних форм готельного підприємства має суперечливі тенденції. Це, певною мірою, пов'язано з процесом інтеграції в інтерактивний процес розвитку масштабного розширення підприємства, створення мережі та франчайзингу. Потреби підприємств продовжують зростати;

- процес готельного обслуговування повністю інформатизується, а інформація перетворюється на важливіші ресурси діяльності для отримання конкурентної переваги;

- оскільки попит на готельні та супутні послуги дедалі диверсифікується, а кількість суб'єктів, які беруть участь у їх наданні, продовжує збільшуватися, процес надання послуг ускладнюється;

- глобалізація готельних послуг, що дає можливість передавати інформацію без обмежень на великі відстані [7].

Для створення належного конкурентного середовища на українському готельному ринку, державним органам слід збалансовано підходити до залучення іноземних інвестицій у готелі та готельні мережі (особливо від відомих готельних операторів), більше уваги приділяти економічним та податковим стимулам. Вітчизняні інвестори будують національну готельну мережу [29].

Для ефективного розвитку туристично-рекреаційної економіки регіону Волинського Полісся, необхідно здійснити підготовку проекту комплексного розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону та його фінансування з державного чи місцевого бюджету, здійснювати реалізацію індивідуальних приватних інвестиційних проектів у сфері відпочинку та туризму та розробити державну підтримку місцевих підприємців за допомогою субсидій.

Крім удосконалення туристичної інфраструктури, необхідно здійснювати рекламу туристично-рекреаційної пропозиції регіону та покращення транспортної доступності до культурних пам'яток Волинського Полісся.

Перспективами від розвитку та введення туризму в регіоні є:

- зростання туристично-рекреаційного потенціалу;
- сприяння розвитку сфери туристично-рекреаційних послуг;
- розробка нових туристичних маршрутів;
- виробництво та поширення місцевої продукції;
- забезпечення раціонального використання природно-рекреаційних та культурно-історичних ресурсів.

ВИСНОВКИ

За результатами виконаного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. У вітчизняній літературі немає однозначного визначення поняття «туризм». Досліджуючи позиції вчених, можна стверджувати, що туризм – це складне поняття, яке, насамперед, має на меті задовільнити потреби людини у відпочинку, пізнанні нового, відвіданні раніше невідомих місць тощо.

На нашу думку, найбільш вдалим визначенням поняття «туризм» є визначення М.П. Мальська та В.В. Худо. Вони визначають, що туризм за своєю природою є мобільною формою споживання та рекреаційної діяльності, заснованої на подоланні простору, пов'язаною з територією, характером середовища, в широкому розумінні цього поняття (не тільки природного, а й соціокультурного та економічного середовища людської діяльності), і є географічним. Також немає одностайної думки щодо класифікації туризму.

2. Рекреаційний комплекс – це сукупність галузей і видів економічної діяльності, які забезпечують рекреаційними послугами населення країни, регіону, міста та створюють необхідні передумови для нормального функціонування рекреаційно-туристичного господарства. Структура рекреаційного комплексу включає туристичні організації (бази, туристичні бази і гірські притулки) та курортні заклади (заклади відпочинку та лікувально-оздоровчі заклади).

3. Роль туризму в сучасному світі залежить насамперед від того, що він є частиною соціальної сфери та виконує соціальні функції: пізнавальну, рекреаційну або оздоровчу, політичну, економічну, культурологічну, виховну та екологічну. Це лише головні функції туризму, які він виконує протягом свого розвитку. Слід зазначити, що основною соціальною функцією туризму можна вважати відновлення (відтворення). Завдяки туристичним витратам, в економіку міста чи регіону надходять додаткові кошти, які складають вагомую частину прибутку міста чи регіону. Зростаючі прибутки регіону від туризму

безсумнівно викликають зростання виробництва туристичного продукту, створення активного споживчого ринку в туристичному центрі і зростання інвестиційної привабливості місцевої туристичної індустрії. Коли зростає попит на туристичний продукт, в регіоні створюють кращі умови для туристів, будуються нові об'єкти туристичної індустрії, розширюється туристична інфраструктура.

4. Розвиток туризму значною мірою залежить від розробки та впровадження інноваційних технологій, спрямованих на збільшення потоку іноземних туристів, розширення туристичних послуг, покращення обслуговування клієнтів та підвищення туристичної привабливості України. Застосування інновацій у туристичній діяльності дає змогу виділити два напрями: створення інноваційних продуктів; застосування інноваційних технологій.

Ефективне автоматизоване управління інформаційними технологіями є ключовою ланкою для підвищення економічної ефективності та якості обслуговування. Тому для швидкого і безпомилкового контролю, повного аналізу стану, швидкості та цілісності обслуговування клієнтів, впровадження автоматизованих інформаційних систем – стало неминучим і незамінним.

5. У сучасних умовах господарювання, спрямованого на розвиток туризму в Україні, негативно впливає напружена політико-воєнна ситуація. Анексія Криму і події на Сході та Півдні України, а також в Київській області, суттєво вплинули на зниження розмірів в'їзних і внутрішніх туристичних потоків та збільшення обсягів виїзного туризму.

Різке зменшення туристичних потоків відбулося через пандемію COVID-19: закриті кордони, обмежений або закритий режим закладів готельної сфери, значні обмеження відвідування культурно-історичних пам'яток тощо. У 2019 році кількість виїзних туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами, склала 5524866 осіб, в'їзних (іноземних) туристів – 86840 осіб, внутрішніх туристів – 222612 осіб. У 2020 році 2125702, 11964 та 222612 осіб відповідно.

У 2019 році кількість туроператорів та турагентів юридичних осіб складала 1797 одиниць, з яких найбільша частина припадала на турагентів (1259 одиниць). Найбільша їх концентрація була в м. Київ, Дніпропетровській, Львівській, Одеській областях, найменша – в Луганській, Кіровоградській, Полтавській областях. Також у цих областях відсутні туроператори. Протягом 2020 року кількість туроператорів та турагентів юридичних осіб скоротилася на 236 одиниць. Відчутне зменшення відбулося у Львівській (на 37 од) та Одеській (на 28 од) областях. Спостерігається зростання на 1 од в Рівненській та Чернігівській областях.

6. Основними перевагами туристичного продукту та галузі туризму в Україні є: сприятливе геополітичне положення України; наявність туристично-рекреаційних ресурсів, що дозволяють розвивати різноманітні види туризму: медичний, рекреаційний, спортивний, освітній, релігійний, залучаючи таким чином місцевих та іноземних туристів у пошуках нових місць відновлення та розваг; забезпеченість розгалуженою транспортною інфраструктурою (хоча і низької якості); збільшення конкуренції туристичних операторів; значний розвиток культури відпочинку українців; зміна туристичної галузі відповідно до світових тенденцій.

7. Волинське Полісся – це одна з найбільш заозерених фізико-географічних областей України. Воно багате на мальовничі ландшафти, велику кількість заповідників та вирізняється розгалуженням гідрографічної сітки. Площа фізико-географічної області Волинського Полісся, за оцінками В. Мартинюка, становить 27239,5 км², майже чверть (24,11%) території Українського Полісся. Найпоширеніший тип ґрунту на Волинському Поліссі – дерново-підзолистий, з багатьма варіаціями залежно від складу материнської породи, глибини залягання крейдового мергелю та глибини залягання підземних вод. Річкова мережа тут густа та розгалужена (середня густота 0,4 км на 1 км). Схил річок дуже малий, повільні течії, заболочені заплави (р. Стубли, р. Прип'ять, р. Львів, р. Тур'я, р. Стоход).

8. Прикордонна територія є перспективною для розвитку санаторно-курортного лікування у Любешівському районі, де розвідано 12 родовищ сапропею (6,3% запасів області). Район має великий потенціал для мінеральної води, яка поєднує чотири типи. В районі смт. Ране, с.Тур поширені такі види мінеральних вод, як: гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві. З глибиною залягання горизонту, зростає мінералізація вод. Бальнеологічні ресурси представлені покладами сапропелевих грязей (28 родовищ).

9. В результаті дослідження туризму у Волинському Поліссі, його туристичного потенціалу та ресурсів, зроблено наступні рекомендації щодо покращення розвитку туризму в місті: розроблення антикризової стратегії поліпшення іміджу Волинського Полісся, пошук ринку цільових споживачів, створення конкурентоспроможного туристичного продукту під певні категорії туристів; удосконалення та дотримання в належному стані туристичної інфраструктури; створення інфраструктури для активного відпочинку людей з інвалідністю та для дітей; заохочення закладів розміщення до категоризації та до офіційного оформлення, а також збільшення їх кількості та відкриття в містах, де їх недостатня кількість або вони взагалі відсутні; планування якомога більшої кількості заходів світового рівня у відомих місцях регіону Волинського Полісся; розвиток перспективних видів туризму в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Т. І., Соколовська А.С. Вплив глобальних факторів на розвиток туризму в Україні. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 11. С. 44-47.
2. Батьковець Н.О., Бурса О.В. Аналіз сучасних тенденцій застосування інновацій у туристичній галузі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 263-266.
3. Башта О.І. Напрями інноваційного розвитку рекреаційної системи в Кримському регіоні. Економіка та управління національним господарством. 2012. №4. С. 44-48.
4. Борблік К.Е. Стан та тенденції розвитку ринку туристичних послуг в Україні. Підприємство та інновації. 2019. Вип.10. С. 25-30.
5. Державне агентство з управління зоною відчуження. URL: <http://dazv.gov.ua/novini-ta-media/vsi-novyny/zonu-vidchuzhennya-tsogorichvidvidali-ponad-100-000-lyudej.html> **пит. 3.2.**
6. Державна служба статистики України/ URL: <https://ukrstat.org/>
7. Гаврилишин С. В. Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності / Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених та студентів Умань 2020. С.362-366.
8. Гончар А. Є. Світовий ринок туристичних послуг: сучасні тенденції та особливості розвитку : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 292 - міжнародні економічні відносини / наук. кер. Л. І. Хомутенко. Суми : Сумський державний університет, 2021. 55 с.
9. Головне управління статистики у Волинській області URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. **Пит. 3.2.**
10. Головне управління статистики у м. Києві.URL: <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/>

11. Гурська І. С., Федуняк І. О., Стемковська І. В. Формування та перспективи розвитку ринку туристичних послуг в Україні під час та після пандемії. *Агросвіт*. 2021. № 5-6. С. 63–67.

12. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 року №324/95-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

13. Зенкова Д.Д. Туристична діяльність в Україні: сучасний стан проблеми і перспективи розвитку . - Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавра спеціальності "Туризм". - Національний авіаційний університет. - Київ, 2020. – 73 с.

14. Зорин І. В. Социально-экономическая программа долгосрочного развития рекреационных систем: Социально-географические проблемы повышения эффективности туристически-экскурсионного обслуживания. Минск, 1978. 152 с.

15. Кристина К. Вплив інформаційних технологій на розвиток туризму. //IX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасна гуманітаристика». 2018. С.152-155.

16. Коржилов Л. І. Туризм в Україні. класифікація та види. Ефективна економіка. 2014. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_9_41

17. Колосінська М.І. Підходи до класифікації видів та форм туризму. Економіка та управління національним господарством. 2016. Вип.9. С.146-150.

18. Квартальнов В.А. Туризм / В.А. Квартальнов. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2002. – 320 с.

19. Кифяк, В. Ф. Організація туризму : навчальний посібник. Чернівці: Книги – XXI, 2008. 344 с.

20. Мартинюк В. Ландшафтометрична оцінка геокомплексів фізико-географічного району (на прикладі Волинського Полісся). Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія «Географія». 2016. № 2 (41). С. 65–72.

21. Мартинюк В. Оцінка ландшафтної структури локальних територій Волинського Полісся для потреб збалансованого природокористування. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». 2017. Вип. 6. С. 152–159.

22. Мартинюк В. Регіональне ландшафтно-гідрографічне ГІС-моделювання поверхневих вод Полісся. Природне асяроддє Палесся : асаблівасці і перспектывы развіцця : зборнік навуковых прац. Брэст : Альтернатыва, 2018. Вып. 11. С. 70–73.

23. Малишева Л. Геохімія ландшафтів: навч. посібник. Київ: Либідь, 2000. 470 с.

24. Машіка Г.В., Горюнова К.А. Правові та економічні аспекти туристичної галузі України під час пандемії COVID-19. Інвестиції: практика та досвід. 2021. №3. С.5-11.

25. Мезенцева І.В., Ольхова-Марчук Н.В.. Туристична привабливість прикордонних регіонів Волинської області. С. 216-217.

26. Нестерчук І.К. Відбитки харчування поліщуків на тлі фізико-географічної області Волинського Полісся». Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 8.2018. Серія Географічні науки УДК 379.84(477.82) – 270-275 с.

27. Організація туризму: підручник / І.М. Писаревський, С.О. Погасій, М.М. Покоłodна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 541с.

28. Операційні системи і технології в готельному господарстві та туризмі : конспект лекцій / Укл. В.В. Віннікова. Х.: ХДУХТ, 2016. 88 с.

29. Остапенко Я. О. Статистичний аналіз і тенденції розвитку готельного господарства в Україні. Приазовський економічний вісник. 2020. Вип. 1(18). С. 311-316.

30. Папп В.В., Бошота Н.В. Туризм як пріоритетний напрям розвитку економіки регіону (на прикладі Закарпатської області). 3 Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2014, Вип. 3(107). С. 529-537.

31. Папп В. В. Сучасний стан та тенденції розвитку туристичної сфери в Україні та світі. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 18. С. 37–42.
32. Пушкар Б.Т., Пушкар З.М. Територіальна організація рекреаційного господарства регіону. Тернопіль: «Вектор» 2014. 196 с.
33. Підгірна В., Філіпчук Н. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичного ринку України. Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 824. 2020. С. 73-77.
34. Самойленко А.О. Роль туризму у світовій економіці. економічна наука. і нвестиції: практика та досвід 2013. №20. С. 72-76.
35. Середницька Л.П., Гуменна Т.В. Пріоритетні напрямки розвитку туристичних послуг України. Економіка і суспільство. 2018. Вип.18. с. 695-701.
36. Сірик А. Є. Аналіз факторів впливу на розвиток туристичної галузі в Україні. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2016. Вип. 1(1). С. 156-163.
37. Сідор Р.В., Мозолев О.М. Стан та перспективи розвитку туризму в Україні. Актуальні проблеми розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 15 травня 2020 р.) Хмельницький: Вид-во: ХГПА, 2020. С. 126-130.
38. Сорокіна Л. ГІС-аналіз умов міграції техногенних забруднювачів в ландшафтах Волинського Полісся. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія «Географічні науки». 2007. № 11. Ч. II. С. 100–104.
39. Сироїд Н.П. Теоретичні підходи до визначення поняття «туризм»: його сутність та характерні ознаки. Економіка, управління та адміністрування. 2020. С. 3–8.
40. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. Одеса, 2005. 632 с.
41. Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій.

42. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2664756-do-reci-v-turizmi-ukraina-ne-pase-zadnih.html>

43. Физико-географическое районирование Украинской ССР / под ред. В. Попова, А. Маринича, А. Ланько. Киев: Изд-во Киевского университета, 1968. 670 с.

44. Ходаківська Л.О. Новітні комп'ютерні технології: міжнародний досвід. Ефективна економіка. 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

45. Царицин О.О., Логвин М.М. Проблеми функціонування туристичної інфраструктури Київської області та шляхи їх вирішення. Туризм і молодь/ 2019. С.107-109.

46. Черненко Н.О., Зінченко Л.А. Розвиток туризму як пріоритетної галузі економіки. Підприємництво та інновації. 2019. Вип. 8. С.99-104.

47. Чир Н.В., Качаровський Р.Є. Дослідження питання туристично-рекреаційного потенціалу Ратнівського району Волинської області. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія. 2017. Вип. 3(68)/4(69). С. 113-117.

48. Чир Н.В., Качаровський Р.Є. Туристична привабливість Любешівського району Волинської області. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. 2017. Вип. 7. С. 241-247.

49. Шамара І.М. Теоретичні підходи до визначення поняття туризм, його сутність та роль на сучасному етапі. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2016. Вип.5. с.167-170.

50. Шамара І.М., Азарова К.І. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку ринку туристичних послуг України. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. Вип. 8. С. 196-203.

51. Шепетюк С. М. Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристично-рекреаційних послуг. Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. Київ: Тонар, 2007. 20 с.

52. Шепетюк С. М. Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристично-рекреаційних послуг. Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. Київ: Тонар, 2007. 20 с.

53. Юрченко Н.І. Сучасні тенденції маркетингових досліджень у туристичній галузі. Економіка. Менеджмент і маркетинг. 2020. №10. С.450-459.